

**National Library of Thailand
Bangkok, 2002**

All rights reserved.

**No part of this CD may be reproduced,
stored in a retrieval system or transmitted in any form
or by any means, without prior permission from
the National Library of Thailand**

หอสมุดแห่งชาติ ขอสงวนสิทธิ์

ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด ที่ปรากฏอยู่ใน CD นี้

ไปทำการคัดลอก หรือวิธีการอื่นใดเพื่อจำหน่าย จ่ายแจก

ก่อนได้รับอนุญาต

หนังสือ
โบราณพากย์
เล่ม ๑

สำหรับคู่มือของผู้เรียนรู้
เรื่อง โบราณวัตถุคดี หนังสือ
แต่คำใช้ศัพท์อย่างท่านแต่ก่อนได้มา

พิมพ์โดยรับสั่ง
พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้า กิตติยากร วรดิษณ
อธิบดีกรมศึกษาธิการ

ครั้งที่หนึ่ง ๑๐๐๐ ฉบับ
ราคาเล่มละ ๕๘ สตางค์
ร, ก, ๑๒๐
โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ

สารบัญ บอกเรื่อง

		หน้า	ก
๑	บัญญัตินี้ มี ม้วน ๒๐	๒	๒
๒	คำ กวดอนไม้ ม้วน	๓	๓
๓	บัญญัตินี้ ตัว ฤ ฤา ภา	๓	๓
๔	” ตัว ข, ค, ก, ฌ, แถ ฌ,	๔	๔
๕	” ” ข, ฌ, แถ ท ร เปน ข,	๕	๕
๖	” ” ฌ,	๖	๖
๗	” ” ฌ, ฐ, ฌ, ฌ, ฌ, ฌ,	๗	๗
๘	” ” พ, ฌ,	๘	๘
๙	” ” ร,	๙	๙
๑๐	” ” ฌ, ฌ,	๑๐	๑๐
๑๑	” ” ฌ,	๑๑	๑๑
๑๒	” ” ฌ,	๑๒	๑๒
๑๓	” ” ฌ, ฌ, ฌ, ฌ,	๑๓	๑๓
๑๔	” ” ฌ, ฌ, ฌ, ฌ,	๑๔	๑๔
๑๕	” ” ฌ, ฌ, ฌ,	๑๕	๑๕
๑๖	” ” ฌ, ฌ, ฌ,	๑๖	๑๖
๑๗	” ” ฌ, ฌ,	๑๗	๑๗
๑๘	” ” ฌ, ฌ, ฌ,	๑๘	๑๘

สารบัญ บอกรื่อง

๑๙	บัญญัติไทยแดง ก, ข,	หน้า	๒๒
๒๐	" " ค, ง,	"	๒๓
๒๑	" " ฉ,	"	๒๔
๒๒	" " ช, ซ, ศ,	"	๒๕
๒๓	" " ฎ, ฏ,	"	๒๖
๒๔	" " บ, ป, ผ,	"	๒๗
๒๕	" " พ, ปร,	"	๒๘
๒๖	" " จ, ฉ,	"	๒๙
๒๗	" " อ, แอ อักษร เต	"	๓๐
๒๘	บัญญัติ อักษร อ้วน	"	๓๑
๒๙	" อักษร สั้นยาว	"	๓๒
๓๐	" ไทยแดง	"	๓๓
๓๑	" ไทยเข้ม ดำ	"	๓๔
๓๒	" ไทยเข้ม ห้า	"	๓๕
๓๓	" ฎขึ้นแปด ตัว	"	๓๖
๓๔	สุนทราธิปไตย	"	๓๗
๓๕	พระคัมภีร์	"	๓๘
๓๖	ฝน แสง ห่า	"	๓๙
๓๗	บัญญัติ คำพรรณ	"	๔๐
๓๘	บัญญัติ ตบัตยาน ทรุเงิน ศุภมาคร์ แดทศ	"	๔๑

สารบัญ บอกรื่อง

		หน้า	๗
๓๙	วิธี เล่น อักษร ศัพท์นักศัพท์ ไม่	๕๕	
๔๐	ศัพท์สังเคราะห์ พระนิพนธ์	๕๙	
๔๑	,, พระพุทธเจ้า	๕๐	
๔๒	,, สวรรค์	๕๕	
๔๓	,, พระพรหม	๕๖	
๔๔	,, พระนารายณ์	๕๗	
๔๕	,, พระอิศวร	๕๘	
๔๖	,, พระอินทร์	๖๐	
๔๗	,, เทวดา	๖๒	
๔๘	,, พระเจ้าแผ่นดิน	๖๓	
๔๙	,, สมณะโอรหาร	๖๖	
๕๐	,, ราชาศัพท์	๗๓	
๕๑	นำ ที่ แด คำแห่ง ราชการ มหาเด็ก	๘๓	

ก

 แก้อำผืด

หน้า	บรรทัด	คำว่า	อ่าน ว่า
๕	๑๕	รูป	รูป ร้าง
๑๐	๒	หน้า กถัว	หน้า กถัว
๑๐	๑๑	อรร โถง	อรร แก้ง
๑๐	๑๖	เยียน ย่าง	เยียง ย่าง
๑๓	๑๓	มุง	มั่ง
๑๔	๑	กระตึก	กระท่า
๒๑	๗	รวม กับ	รวม กัน
๒๕	๑๓	แซก	แซก
๒๖	๑๖	เยียง อย่าง	เยียง อย่าง
๒๗	๕	เทศวัด	เพศวัด
๒๙	๑	เกิด	เบิด
๒๙	๑	ถเบิด	ระเบิด
๓๐	๖	ไม่กิน	ไม่มีกิน
๓๙	๑๕	อักษร เบื้อง คั่น	อักษร เบื้อง คั่น
๔๐	๘	ดับทุกครึ่ง	ดับทุกครึ่ง
๔๒	๑๑	ขอไค่ ซ่อง	ขอไคร ซ่อง
๔๓ ในช่องทศหรีด		พดไชยา	พดไชยา
๔๖	๑๓	มะม่วง	มะม่วง
๔๖	๑๔	มะตัง	มะตัง

แก้คำผิด

ค

หน้า	บรรทัด	คำ ว่า	อ่าน ว่า
๕๕	๕	๒๘ คำ	๒๕ คำ
๕๖	๑๕	พระ ผู้สร้าง	พระ ผู้สร้าง
๕๗	๑๒	พระ ศรี สังกร	พระ ศรี สังขกรกั ไซ้
,, ,,	๑๓	พระ สังกร	พระ สังขกรกั ไซ้
๘๑	๘	เขา	เขา
๘๓	๒๐	ไซ้ มัญญา	ไซ้ มัญญา
๘๖	๑๗	เจ้า กรม	เจ้า กรม
๘๘	๑๘	นาย พิจาร	นาย พิจารณ

คำนำ

โบราณพากย์

คำใช้ภาษาไทยเรา ซึ่งเป็นคำที่มีที่อ้างได้พยานแท้ คือ บาท (มคธ) ดังสังเกตเท่านั้น ยังอีกก็คือ ตัว สกต ต่าง ๆ เช่น มาตรา กณ ตัว นอ เด็ก สกต ฯลฯ คำนี้เพน ต้น คำใน มาตราเดียวกัน แม่กน นั้นเอง สกต ตัว ญ, ณ, ร, ถ, พ, ดังนี้ นักเรียนย่อมรู้ว่าเป็น ภาษา มคธ ดังสังเกตได้ เพราะว่ามีที่อ้าง แต่ก็นั่นแหละนักเรียน ถ้าเห็นตัว สกต ดังนี้แล้ว จะหลงไปว่า มคธ ดังสังเกต ทั้งสิ้นไม่ได้ จะต้องเข้าใจโบราณ พากย์อีก พแนก หนึ่ง คือ คำ ท่านแต่ก่อน บัญญัติไว้ ต่อ ๆ กัน มา คงเป็นโบราณ พากย์ที่ท่านโบราณ บัญญัติแล้ว ไม่มีใครเพิกถอนได้ ด้วยใช้กันมานานเสียแล้ว เช่น คำ ธิญ ขวัญ เจริญ ฯลฯ เพน ต้น แต่คำเหล่านี้ย่อมเจือปนไป ใน พากย์ต่างๆ มีคำ พุทธ พากย์ ขวา พากย์เป็นต้น ทั้งคำ บาท เค้า ๆ แผลง ๆ ก็มี แต่นับเข้าในคำโบราณ พากย์ นั้นเอง เพราะ ยังไม่ได้สละต่าง ออกจากกัน จึงได้รวบรวม คำเหล่านี้ มาตั้งไว้ พแนก หนึ่ง ใน ที่นี้ต่อไป ถึงอย่างไรก็ดี คำโบราณ พากย์ก็ยังไม่สิ้นเชิง อีกมากมายนัก คิดว่าถ้ามีเวลาค่อย ๆ รวม ไปฝึกไปพิมพ์ครั้งต่อไป ก็คง จะมากขึ้นได้ทั้ง จะมีประโยชน์ด้วย ดีกว่า นึกแล้วไม่ทำ

หลวงประเสริฐ อักษรนิติ (แพ) เปรียญ

ปลัดกรมฯ ศึกษาธิการ

รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐

คำ ไม่นาน		คำ ไม่นาน ดายเทียบ	
ใกล้	อยู่ ใกล้	ใกล้	ไม่ ใกล้
ใคร	ของใคร	เชื้อใคร	—
ใคร	ใคร่ใครว	ตใคร	—
ใจ	ดวงใจ	ใจ	ใจมือ
ใช้	มีใช้	ใช้	—
ใช้	คนใช้	ใช้	—
ใหญ่	ผู้ใหญ่	โย	หยัก โย
ได้	ปักษ์ ได้	มันได้	มันได้
โต	ผู้โต	โต	จุ โต
ใน	ภายใน	ใน	ทุกใน
ใบ	เรือใบ	ตใบ	เหล็กตใบ
ใบ	คนใบ	ใบ	—
ไฟ	ไฟมัน	ไฟ	—
สไว้	ตุต สไว้	ไฟ	—
ใหม่	ผ้าใหม่	ใหม่	—
โย	พลโย	โย	โยน
ไหล	หลง ไหล	ไหล	—
ใส	น้ำใส	ใส	ผดใส
ใส่	ใส่กล	ใส่	ใส่พุง
ให้	ให้ผล	ให้	ร้องให้

คำ กดอนไม้ ม้วน ของเก่า

๓

๑ ฝัใจแดให้ทาน	ทั้ง นอก ใน แด ใหม่ ใส
ใคร ใคร แด ยอง โย	อัน ไค ไซ้ แด ไทล หอง
ได้กตุสโกไบ	ทั้ง ไค หนีอ แด โย ยง
โกดไบ แด ไซ้ จง	ยี่สิบ ม้วน คือ วาจา ะ

คำ กดอน ไม้ ม้วน แต่งใหม่

๑ นี่แน่ น้อง สโก ใคร ไซ้ เจ้า	จึง คว่า เอา หีบ ใหญ่ ที่ไค หมออน
อยู่ ไค ทั้ๆ ตา นาง จะ วา นอน	ตา บางอร หอง ไทล จะ ไค ทุ
เออ ผู้ ไค ุให้ มา ฝั ฝั น	หีบ ของ ฉั นใหม่ ทั้ๆ นะ แม่ หนู
ข้างใน ยัง ไล่ ฝั ห่ม สี่ ชมภู	ไซ้ จะ ขู รุปงาม ทำ ตาม ถวน
หน้า เปน โย เหมือน โย ประทุม มาศ	แต่ ใจ อาจ หนัก หนา ดู หน้า สรวด
ถ้า เปน ไบ้ ไล่ สด สดต นวน	นั้น แด ควร จะ ริม เอา หีบ เรา

บัญญัติ ฤ ฤา ภา

คำ เนียง		คำ เนียง	
ตฤกคิรีน	สนุก, กัก ก้อง	ระฤก	กิต ถึง
ตฤก	คิต	ภา	ตั้ง
ตฤบ	สุบ	ภาชา	ตั้ง ขั้
ตฤบ ตฤณ	กิน หย้า	ภาไชย	ไชย ไต้ง ตั้ง
จาฤก	จาน. เขียน.		ข้ามวินท ภา ไชย
ฤา	รือ	พนัฤก	โกด รุ่ง
ฤา	หรือ	บันฤก	ตั้ง ตั้ง
ฤาไชย	สุรินท ฤา ไชย	ตริตฤา	ปตา
ฤกซึ่ง	—		

สกตแล ลำเนียง

ลำเนียง

วิเวช	งาม	เขียน	คักด้วยไม้ เรียว
พระแสง	ประนาศ, ตะไกร	ซ้อง	ซ้อง วง
คอ	คอคน เปนคั่น	ระซัง	ระซัง หงั
ฆ่า	ทำให้ขาด ชีวิต	ตะเซ	ตะเซ ฉากไม้

ลำเนียง

บัญญัติตัว ข,

สกต.

เคียว	คัก	เงิ	กั
อาเจียร	ราก	เขม็จขบวน	—
เจียร	นาก	พิจ	} ตรวจดู
จรวโอง	ชะโอง	พินิจ	
เจรจา	พูด	อาจ	กถำ, ควร,
	สกต	บำเหน็จ	ค่าเหนื่อย
กาจ	} เก่ง, ร้าย	ไสรจ	อาบ
ฉกาจ		เสร็จ	} สดการ
ฉกรรจ	รุ่ม รุ่ม, เก่ง,	สำเร็จ	
เกียร	คว้น	อำนาจ	กถำ, แสง,
วังเกียร	ไม่ลงใจด้วย	ตรวจ	} ดูแล, นับ สอน,
ตุจ	} เปรียบว่า	ตำรวจ	
ประตุจ		เผด็จ	คัก ขาด
เท็จ	ปด	เตร็จ	เที่ยว

บัญญัติตัว จ,

๕

สกต.

สกต.

เต็จ	ขาด	จำเบ็จ	รบพุ่ง
เส็จ	ท่าน ผู้ ให้จบ การ	เส็จ	ไป
สมเต็จ		เอ็จ	หนึ่ง, พระยารัษฎะ

สำเนียง บัญญัติตัว ข, ฉ, สกต

ไซค	คราว	สมเพช	นำ ส่งสาร
เฉอ	คันไม้	สังเวช	
ฉุ	บัว	กฤษ	มีด แดง คดไปมา
ฉามห	เลื้อย ไหล	นงนุช	นางงาม อย่าง ดี
ชไมย	ทั้ง คู่		

สำเนียง บัญญัติตัว ท, ร, เปน ข, สำเนียง

ทรุด	ชำรุด, ค่ำตงไป,	แทรก	แทรก เข้าไป เคียง ข้าง
แทรก	ชำแรก, แทรก เข้ามาอีก	โทรม	พัง, ชโหม
ทราย	เม็ดเล็ยด เล็ก ๆ ตามเทด	ทรวาก	ว่าง ผิ
ไทร	คันไม้ ใหญ่ ใบหนา มียาง	ทรวง	โรค ภายใน คอเด็ก
ทรวง	คงที่, เสมออยู่, รูปราง ชูเชิด,	กระทรวง	เจ้ากระทรวง, ออกของกรม, ออก ของการงาน, หัวใจ ของการ,
ทรวบ	รู้, เข้าใจ		
ทรวง	ออก		

คำเนียง		สกต.	
ใหญ่	โค	จัญญ	รุ่ง ร้อง
หญิง	ผู้หญิง	จำญญ	
อำญวน	พวง	เจวิญ	ใหญ่ มาก ขึ้น
ญี่	๒	จำวิญ	
ญิบ หมิ้น	๒ หมิ้น	ชญ	รู้ ระวัง
ประญัต	ยับ ยั้ง	ชำนญ	
สกต.		เชิญ	บอกให้มา
กรญ	ตก, พระกรญ, พระยัญ	ผชิญ	ต่อ กัน
กำรญ		อัญชิญ	ซ้ำเชิญ
กญแจ	ตูกญแจ	บัญญัติ	สั่งให้รู้
เชิญใจ	ยากใจ	ผถญ	ทำถาย
ชวัญ	ศรี, เจริญ,	รญ	รูป สู้
เชิญ	ลำบาก	รำนญ	
คำเคิญ		เพิญ	เต็ม
คำคัญ	หมายจำ	มอญ	พอกมอญ
ไคร่ครวญ	คำนึง ครอง	สรวญ	สบาย
นงครวญ	นางงาม อย่างดี	คำรวญ	
สครวญ	งาม	รอนรวน	ปรวนเรียบ
ผญ	ต่อสู้	ศรวญ	หัว ร้อง
ประญ		สรวส	

บัญญัติตัว ญ, ใหญ่

๗

สกค.	สกค.
เปรียบ พวกวิชาภาษาพาฬ	หาญ กล้า
สรวเสริญ ชมเชย	ทวยหาญ ไทยกล้า
เทอญ ไป เทอญ	อัญ จ้า
จว ทก จวเทอญ จัณ	รุหาญ ประดุจ
สรวเสริญ รักใคร่	อัสัญญแต่หว่า เทวดา
อัญ ขยม } ข้าพเจ้า	กาญจนา ของ
อัญ ขยม }	ประมวญ รวมเข้าด้วยกัน

บัญญัติตัว ฎ, ฐ, ณ, ถ, ฐ, ท,

สกค.	ส เนียง
กฏ กำหนด	กระฎี กระฎีพระ
นางนาฏ นาง พ้อนรำ	ประเสริฐ ดันาก, ดันึก
ไปฏ } ช่วย เ็นดู	ณ เ็น, ช้างบน, ใน
ไปฏ }	ฯ พณฯ ผู้เ็น, ผู้อยู่ เ็น บน
ชบถ พวกต่อสู่ราชการ	คณณ } คิดประสมเข้าดู
ไบถ } หอ พระพุทธรูป แดสด	คณณ }
ไบถ } ประมุข	ถวดี ถวดี วงใจ
นงโพธิ นางงาม	ถิ เ็น
จโนทัย โจทย์ ท่วง	เถอ ทาน
ระบาทวี เรือนราด	ถง ช้าง เ็น ต้น

สำเนียง

สำเนียง

ชำระ	ทรง	ไผ่	แผ่นดิน
ชำระวงศ์	แหวน	พท่ามวงศ์	ผู้คุม นิกโทษ
ฉอม	นอน		
ประอม			
บรรอม			

สำเนียง

บัญญัติตัว พ, ภ,

สำเนียง

สำเภ	เรือจีนใหญ่	ชมภู	(ชมพู) ต้นผลไม้
ตะเภ	ไก่อ้วน	ตำภู	(ตำพู) ต้นไม้
เสภา	เรื่องตำนาน, ชนิดหนึ่ง	ภาย	หน้า, ใน, นอก,
สำรภี	(ตุรภี) ต้นสำรภี	อำภน	ดาบ
สภี	หญิงสภี	ตำเภ	อ้วน นุ่ม
เฉภาะ	พดด้	คำภีร์	(คัมภีร์)
จำเภะ		พิเภก	ยักษ์ หมอ
ภูต	เพิ่มเติม, เหลือ ต้น	ภักตร์	หน้า
แมตงภู	สัตว์แมตง ตัวดำ ค่อยจับ	พระภู	หน้า, งาม, ขาว,
อำเภ	พวกจำนวน, แหวง, หมอ	นางพงา	นาง งาม อย่างดี
ภูเข	หินแท่ง ที่บใหญ่โต สูง	ภุมบาน	ไม่ได้
	พื้นดิน หาดาย เส้น	ภุมมาน	ไม่มี
ตำภัง	เฉภาะ	พระยภี	ที่นอน
สัชมภู	(ชมพู) สั แต่ง ๆ		

บัญญัติตัว ก, พ,

๑๖

คำเนียง	สกต.
ทรงสัพัก ทรงผ้าห่ม	โตะ โมภ โดภมาก
พระตะพาบ หมือหน้า	ทัพ กองรบ
พนม ภูเข, หิน	ตาว มืด ยาว
	ชพยพ ยกหนีไป

คำเนียง	บัญญัติตัว ร,	สกต.
ตำริหี คิดดู	บรวจับ ทบเข้า	
รงค์ —	บรวจุ อัดใส่	
สุรางค์ นางฟ้า (สุรางคนางค์)	บรวทุก เขาจาง ทับเข้า, จะเข้เข้าไป	
คำรบ ครอบ	บันทิต ตรง	
คำรวพ นอบนบ	ฉกรรจ์ เก่ง	
นางงาม นางงาม อย่างดี	เขียวยอ ยกย่อง	
สกต.	บรวยง งาม	
ควรร ใช้ได้	เสียมสาร ค่อยยกอย่าง	
เขมร พวกเขมร	สุมร นาง, ใจ	
สุมควรร พอที่จะใช้ได้	เขมร พวกเขมร	
บั้งอร นางงาม	ถกร พวกรำพ้อน	
อรรชร งาม	เตียร } ตีเตียน	
บรวตา ทุก อย่าง, ทุก คน	ตำเนียร } ตีเตียน	
จรวโถง ชโถง	เจียร } นาน	
บรวจจ ค่อยทำ	จำเนียร } นาน	

สกต.		สกต.	
อาศร	ส่งสาร, เหนือ	ขจร	} พังไป
พิไทร	พัง	กำจร	
กรรเจียก	หุ	บวรเจติ	งาม
กรรเอก	กลม กล่อม	ส่งสาร	นำมือใจ
เฉน็ยร	มั่งน้ำ	เฮอร์	} นาง งาม
ควรแสง	หน้า กัด	บงอร	
อาไปร	คน รำ	อร	งาม
พระแสงกรรบิต	มีดหมาก	กาษร	ควาย
บวรรม	นอน	กำชร	ยักษ์
กรรแสง	ร้องให้	บวรเทา	ผ่อนให้เบา
อรรไถ้ง	กล้อง แกล้ง	สำนาร	สาร
วังสรรค	แต่งสรรคร์ สรร้าง.	ฉกรรจ์	รุ่น ตะกอ
สรว	เลือก		
สำเนียง		บัญญัติตัว ล, ฟ, สำเนียง	
พ้อ	สำแดง อวด ๆ, ดวง.	ชตวน	ถม
ถ่า	หนี	ไคคคตา	เขื่อนย่าง, เดินไป.
หถ่า	แผ่นดิน	สกต.	
ถ่ห	ดวง, พราง	ระบิต	แบบ, รเบียบ.
ประถ่ห	กล้าย	กัจวล	ห้วงโย
นงถักษณ	นาง งาม อย่าง คี	นวล	ลี เป็น มัน พวน

สถก.		สถก.	
มวต	ทั้งหมด, รวมกัน, เต็ม	บังคัต	เผ้า
สังวต	ทอง สวยตพาย แฉ่ง หรือห้อย คอ	อิงคัต	ไถ
สรวต	หวั เราะ, ยัม แยม,	จต	เข้าไป
สำรวต		บำไบต	ดูบได้
กัน คาก	กตาง	คำไบต	
ตระบต	คำบต	จิตรัจต	เต้า
ทต	บอก	กำไบต	กระพุง แก้ม
ยบต	เหตุ, คำ กตาว	บังคต	ส้มคาว
ถเมตไฟร	พรวน ป่า	กต	ดวง, พ้อ, พราง,
ถกต	ตั้ง สูง	เกอญต	อุคหนุน
คำกต		ประมุต	รวมให้ มาก
คาก	เกิด, ทำให้ ใจแน่น	เค้ามต	คันเต็ม, ข้อเต็ม,
บันคาก		ค่านัต	เผ้า
คัต	เผ้า	เคี่ยมคัต	
ค่านัต		สันบต	เงิน จ้าง ปาก
กัตเฮา	เลี้ยงกระแสง	ตต	ถึง
กต	ลูก	กระบิต	แบบแผน
เมต	ดู	ถวถัย	ทรง
ยต	เห็น	ถวิต	คิด หวัง ใจ
จรวตถพง	เต็ม เปี่ยม, เต็ม เหมือน น้ำท่วม ฝั่ง	จาบถัย	พุดชด้าย, ถ้วย เค้า

ลคต.		ลคต.	
ทำนต	ทูล	คัลโลง	โคง
ลำนวล	ห้วยะให้ ลรวด,	คัลโล	ไผ
นางพาส	นาง งาม	ชาต	เสื่อ
ทวต	บอก		
ลคต.		ลคต.	
ลคต.		ลคต.	
เศรวา	เสียใจ	ปราศ	ละทิ้ง
เศก	เบา	บาราศ	
ตระศัก	งาม, เพราะ,	เลิศ	สูง
คึก	พวง รบ ด้	เพริศ	งาม
เศอก		เวศ	ห่างไป
ศก	ผสม	พิศ	เพ่ง
ศอก	ศอก คน	ศลาศลาศ	หัดไป
ศฤงฆาร	สมบัติ	พยศ	ต้อ โคง
อาเคียรพาท	ถวาย พร	พนาศ	เบาะ
ศรี	นาง	ชศ	ยศ
องค์ศรีปตาหรว	จอมกระษัตร์	ผชศ	ต้อ
บันจุเวศ	โจรบ้า	จวิศ	สว่าง (ซ้ำ ล)
อาบิศตาวิ	นาง พ้า	จำวิศ	
อังกาส	พ้า	ครุศ	ยาม ครุศ
พระ ศอ	ศอ		

บัญญัติ ทวิ ๒,

๑๓

สำเนียง		สกต.	
กาษร	ควาย	โจษ	อ้อ อั้ง
		ดาษ	ฉ้วน
		สฤษดิ์	แตงกั้ง

สำเนียง		บัญญัติ ทวิ ๓,		สกต.
เสริทหนี	เร้ว หนี	ทวิ	}	พุด
ประเสริฐ	ดี มาก	คำวิ		
สรวง	สูง	จวิ	}	แจ่ม ใส
สรวง	ทำขึ้นใหม่	จำวิ		
สรวง	อวม			
เสริม	ทำเพิ่ม อีก			
สรม	} ขอ			
สรวม				
พระวิสูตร	มั่ง			
พระสูตร	มาน			
พระสงฆ์	สนียก	}	หวี	
พระสงฆ์	วงเตียน			

๑๔ / ๑๖ บัญญัติ ปกติน ณก คือ คำลัด
บัญญัติสำหรับหนังสือในหลวง

คำ ว่า	ใช้ว่า	คำ ว่า	ใช้ว่า
ชุมนุม	ชุมนุม, หมู่ประชุม	หลังงไทด	หลังไทด
จุ่มพด	จุ่มพด, จอมพด	ทั้งผอง	ทั้งผอง
ช่า	ช่า, เช่น ช้าง เปน ช้าง	บนนธม	บนนธม
คัก	คัก, ปี่	คั่นคั่น	คั่นคั่น
คัก	คัก, พอก รบร้า ชำพัน	ท้วงตัว	ท้วงตัว
ฉีก	ฉีก	ท้วงตน	ท้วงตน
พญา	พระยา	คตตรอน	คต รอน
พริก	พริก	คบบไต	คบบ ไค
ข้า	ข้าพเจ้า	ก้านน	ก้าน
ละ	ละ, บัณฑิต เช่น คำนี้ เลข ๑๒๓๔๕๖๗๘๙ เขียน ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙	บว	บว
กรุงเทพ	กรุงเทพ พระมหา นคร	อเนกนนต์	อเนกนนต์
พณ	พณ หัว เจ้า ท่าน	โสกันต์	โสกันต์
โปรดเกล้า	โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	อ้ว	อ้ว
พระเดช	พระเดชพระคุณ	วียง	เวียง
ขอเดชะ	ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท	เวียง	
ปาก	ปาก เกด้า ปาก กระ หม่อม	เกอย, เดอย	เกย, เดย
โต	โต โต	ชยน	เขียน
บทหนึ่ง	บทหนึ่ง บทหนึ่ง	เขยน	
บังเกิด	บังเกิด	ปลี่ยน	เปลี่ยน
		เปลี่ยน	

บัญญัติ ปกติน ฅนคืคํำเพิ่ม

๑๕

คํำว่ำ	ใช้ว่ำ	คํำว่ำ	ใช้ว่ำ
มณทยวรวัน์	มณทัยวรวัน์	เลือศ	เลือศ
รยบรยงกนณ	เรียมเรียง กัณ	รยบ	เรียม
รยบ	ระเมียม	เรยบ	
ทกแต่ง	ทุกแต่ง	ชยว	เชียว
บํำเทองเรองร่ำ	บํำเทิงเวิง ร่ำ	เชยว	
เวยงวงง	เวียงวง	บยต	เมียมต
เวยงวงง		เบยต	

คำเติม	ก,	คำเพิ่ม	
เกิด	มี ชัน, เปน ชัน	บังเกิด	มี ชัด, เปน ชัด, ปรากฏ
กัน	ห้าม, ขวาง	ประกัน	รับ รอง
เกียจ	ไม่ยอมทำ	วังเกียจ	เกียจ, ไม่เต็มใจ
กุต	ผั่ง,	ตระกุต	ครอบ ครว
การ	งาน, การ ที่ ทำ	นั้กการ	คน งาน, คนใช้การ
กอบ	กอบ ด้วย มือ	ประกอบ	ทำให้แน่น เข้า
กล้า	เก่ง, ไม่กลัว	ทกล้า	คนกล้า
แกตัว	คดอง, ว่องไว	ทแกตัว	คน ว่องไว

คำเดิม	ข,	คำเพิ่ม	
ขยม	ข้าพเจ้า	อัญขยม	ข้า ขอ
ขุน	เจ้า, นาย	ทขุน	ท่าน, นาย
ขาว	สีขาว	พขาว	คน นุ่ง ขาว, (ถือศีล)
ข้าเจ้า	—	ข้าพเจ้า	ข้าผู้เจ้า, ข้าแต่เจ้า

ค,

คึก	—	คคึก	ถัน คัง
ควาญ	งาม	นงควาญ	นาง งาม
ควาญ	งาม	คควาญ	งามยิ่ง

ง,

งับ	หุบ เข้า ไว้	ระงับ, รางงับ	ปิด ไว้, หยุต ไว้
งาน	การ ที่ ทำ	พนักงาน	คนการ, คนงาน
ง่าย	สะดวก	มกง่าย	ไม่เขื้อ เพื่อ

จ,

จบ	จบ ลง	ประจบ, บรรจบ	มา ต่อ กัน เข้า
จุ	มาก	ประจุ, บรรจุ	ยัด ไว้ ให้ แน่น
จง	—	ผะจง, ประจง, บรรจง	จงใจ, ตั้งใจ
โจม	โถม เข้า ไป	กระโจม	โถม เข้า ไป โดย เร็ว
โจน	โตะ ผ่าน	กระโจน	โตะ ผ่าน โดย แรง

บัญญัติคำไทยเพิ่ม

๑๗

คำเดิม	ช,	คำเพิ่ม
จี	ผู้หญิง ถือ คัด	ทจี ผู้ชาย ถือ คัด, ฤกษ์
ชาก	—	กระชาก ชัก มาโดย แรง
ชิต	ชิต กัน	ประชิด จะชิด แต่ ยัง ห่างอยู่
เชิญ	—	อัญเชิญ รอเชิญ
ณ,		
ณ	โน, เหนือ, บน.	พณ ฯ ผู้เหนือ, เจ้าท่านผู้เหนือหัว.
ต,		
ตาล	แน่น, แขง	บรรตาล ทำให้แน่น ด้วย วัคัก
ตา	หนาแน่น	ประตา, บรรตา มาก มาย, ทัวไป
เตี้ยว	—	ประเตี้ยว } รอก่อน จะเร็ว เข้า บัตเตี้ยว }
โตต	โตต ขึ้น	กระโตต } ทั้ง ทำ ก่อนให้ แขง แรง } } แล้ว โตต ขึ้น }
ตัง	—	ตัง ใจ
เต็ด	ขาด	เผด็จ ขาด, คัด
ตุงค์	เต่า, สูง	ตุง, ตุงค์ คำ จุน, ทำให้ สูง ขึ้น
ท,		
ท่ามรงค์	—	พท่ามรงค์ นายตราง
โทษ	ความชั่ว	นักโทษ คนทำชั่ว, คนตราง
เทศน์	การดำแดง	นักเทศน์ พระข้างเทศน์
ทัง	—	กระทัง คำด้วยไม้ ให้ แน่น

๑๘

บัญญัติ ปกติน ณก

ทำ	—	กระทำ	ทำการงานเป็นต้น
ทัก	ทักโดยเร็วแล้ว	บันทึก	ย่อไว้ ย่นไว้
คำเติม	ธ,	คำเพิ่ม	
ธรรม	พระธรรม	นักธรรม	ผู้รู้ธรรม
ธรรม	พระธรรม	บาธรรม	ครูธรรม

น,

นาย	—	ทนาย	คนรับการแทนนาย
นั้น	—	ฉนั้น, ฉนั้น, อย่างนั้น	} คือ ฉนั้น และ
นาน	—	บำนาน	
นี้	—	ฉนี้, ตั้งนี้, อย่างนี้	เพิ่มให้คำที่ นาน มาก
เห็น	เห็น้อย	บำเห็น	คือ ฉนี้ และ
นาย	—	พนาย	ให้คำที่ เห็น้อย มาก
นี้	—	บัต นี้	ท่าน นาย
นุช, อนุช, น้อย		นางค นุช	นี้ โดยเร็ว
นั้น	—	บัต นั้น	นาง น้อย รัก
			นั้น โดยเร็ว

ป,

บัง	บัต, กั้น	กระบัง, กำบัง	} หาย ตัว, บัด ตัว ด้วยเวท
บพิตร	—	บาบพิตร	
บวง	บน	บำบวง	ขอ บน

บัญญัติ คำไทยเพิ่ม

๑๙

คำเดิม	ป,	คำเพิ่ม
ปราชญ์ ผู้รู้ ปวง ทั้งหมด		นักปราชญ์ ผู้รู้ ทบวง, ทังปวง ทั้งหลาย, ทั้งหมด, ทั่วไป
	พ,	

พรต	การภาวนาธรรม	บาพรต	ครภาวนาธรรม
พรต	การภาวนาธรรม	นักพรต	ผู้ถือ ภาวนาธรรม
เพ็ญ	เต็ม	บำเพ็ญ	ทำให้ เต็ม
พราง	ดวงได้	อำพราง	ดวงจนหลง
พุ่ม	—	กระพุ่ม	ทำมือประนม
พาด	อ่อน	นางพาด	นางหน้าอ่อน, อ่อน องค์
โพช	—	นางโพช	นาง จาม
โพธิ		นางโพธิ	
พงา	งาม	นางพงา	นาง งาม

ม,

แม่	—	ชแม่	ท้าว นาง ข้างในวัง
หมั้น	—	ทหมั้น	นาย ไทญ์

ย,

ยวน	กวนใจ	อำยวน	ไม่ใยดี, บิดพราง
เยาว์	ย่อม	นางเยาว์	นาง รุน, รุนสาว

คำเดิม		ว,	คำเพิ่ม	
วาม	งาม		นางวาม	นาง งาม
รักษ์	รักษา		วังรักษ์	ตวัง ธิ
เวียน	—		บาเวียน,ปเวียน	ผู้เรียนรู
เวียน	—		นักเวียน	ผู้เรียน
ด,				
ดา	ดาไป		อำดา	ดาโดยอาโดย
ดะ	ทั้ง		มดะ	หาก ทั้ง
ดาย	หาดก		มดาย	หากแตก
หลาก	ดง		มหลาก	หากดง
เด็ด, เม็ด,	—	เด็ดแข็ง ๆ	เมเด็ด	เด็ดแข็งปล้นได้
ถิว	ดอย ขึ้น สูง		ถถิว	ดอยสูง สูง แหงน
เดือน	เคเดือน		ถเดือน	ด้อย เคเดือน
ถับ	บัง		ถถับ	บัง หาย
ถิบ	สุดแ		ถถิบ	สุดแเห็น บ้างไม่ เห็นบ้าง
เลง	—		นักเลง	การเล่นสนุกนี้
เลง	—		ละเลง	ได้ทว,ตถาย
ถือ	ข้าว เต่ากิน		บวรถือ	เลี้ยง ถัก ถ้อง ดั้น
หล่อน	หญิง อ่อนกว่า		ลูกอ่อน	ยัง เด็ก
ถักษณ์	เครื่อง หมายถึง		นงถักษณ์	นางมีถักษณงาม
ถุ	ถึง		บันถุ	พอลถึง

บัญญัติ คำไทยเพิ่ม

๒๑

คำเดิม		ด,	คำเพิ่ม	
ดู	ถึง		หลู	เป็นรู, ช่อง
ดู	กด		ประดู	เงื่อนจำ, คล้าย
ว,				
ว่อน	ไขว่ไปมา		วว่อน	ไขว่ไขว่
ว้าง	ว้างไป		วว้าง	ว้างเร็วราวกับลม
ส,				
ส่ม	ควร		ผสม, ประสม	รวมกับเข้า
ส่าน	ไขว่กัน		ผสม, ประสาน, บรรสาน	} ทำให้ติดต่อกัน
สวด	ว่าคำฉันท์		นักสวด	
สัท	สำเร็จ		นักสัท	ผู้สำเร็จ, ฤๅษี
สัท	} สำเร็จ, ทำให้สำเร็จ		วังสัท	} สว่าง, ทำ
สฤษ			วังสฤษ	
สรว			วังสรว	
สรว	} เดือก		วังสรว	รวจะเดือก
สรว				
ห,				
หาย	หายไป		นิบหาย	สูญหายไป
หาญ	กล้า		ทหาญ	คนกล้า, (ใช้ว่าทหาร) คนกรรจ)
อ,				
อาจ	แก่		บังอาจ	กล้า แข็งแก่ กาจ

๒๓

บัญญัติ ปกติน ฅก

ไทย แผลง

คำเดิม

ก,

คำแผลง

คำแปล

กรอ

กำรอ

เจ็ญใจ.

ไกร

กำไร

ยิ่ง, มาก, ได้ ออกไป อีก.

กราญ

กำรราญ

ที่ นอน.

กถับ

กระถับ

พดิก, เปลี่ยนไป.

กถบ

กระถบ

ท่อมหมด, ปกคดุม ทัวไป.

กถาย

กระถาย

เปลี่ยน, แผลง, ยักย้าย.

กต, กฏ

กำหนด

ข้อมันหมาย, ข้อจตจำ, ข้อห้ามปราม.

กั้น

กำนั้น

ห้ามปราม.

กน

กำน

ของบฐา.

เกิด

กำเนิด

ต้นเดิม, เดิมแรก, มีขึ้น, เปนขึ้น,

ข,

ขาว

สขาว

สขาว.

ขาว

กำจ

ฟุ้งไป, เฟื่องฟุ้ง.

เขลา

กำเลา

โง่, ไม่รู้ว่าจะไร.

เขลา

กำเลาะ

หนุ่ม.

บัญญัติ ไทยแดง

๒๓

คำเดิม	ค,	คำแดง	คำแปล
ครบ		คำรบ	ถ้วน, พอถ้วน
โคลง		คัลโคลง	คำดำเนินโคลง
เคจร		เคนจร	เที่ยวระหกระเหินไป
คัล		ค่านัต	ของเผ้า
คุณ		ค่านุน, ค่านวน	คิดเข้าคู้ให้มาก
จ,			
จำ		จำนำ	ให้ของเปนที่หมายไว้ พดาง
จับ		จำหนับ	ยึดไว้, เกาะไว้
จง		จำนง	ตั้งใจ, ตั้งใจตรง
เจรียง		จำเรียง	ร้อง, ขับกล่อม
จอง		จำนอง	ผูก, แต้ง, ถือเขา
แจง		จำแลง	ทำให้ มากออกไป เปนพวก ๆ
เจียร		จำเนียร	นาน
แจก		จำแนก	แบ่งให้
จ่าย		จำหน่าย	แยกให้, แยกออก, แบ่งเอา
เจริญ		จำเวริญ	มาก ชื่น, มากด้วยความดี
จริญ		จำจริญ	รุ่งเรือง

๒๔

บัญญัติ ปกณณก

คำเดิม	คำแสดง	คำแปล
จต	จรวท	จดให้ทันกับ ฤกษ์
จรัส	จรัส	แจ่ม, แจ่มแจ้ง, แก่
โจทย	จำโนทย	ทัก, ท้วง
จัก	ฉลัก, จำหลัก	แกะสลักลาย
จน	จำนน	หมดท่าที่ จะสู้ต่อไป
จวน	จำนวน	สิ้น, หรือเป็นจำนวน,
จรรจา	จรรจา, จำรรจา	พูด

น,

นล	นาล	เจาะ
เน็ด	บรวเจ็ด	งาม
ฉลัก	จำหลัก	แกะ สลักลาย
นาย, นงาย	จำงาย	บ่าย เกิน
นวย	ฉนวน	คว่ำเอาโดยเร็ว, หา ได้ คัดลอก
เนถย	จำถย	แก้ความ
ฉลัก	ฉลัก	ทำเป็นชักออกไป

บัญญัติไทยแดง

๒๕

เดิม	ช,	คำแดง	คำแปล
ชาญ		ชำนาญ	รู้มาก, รู้ดวงใจ
ชน		ชำนาญ,	สู้กัน
ชนะ		ชำนาญ	สู้ได้แล้ว
ชิ		ชำนาญ	เก่ง (จะเปลี่ยนชนะ, ชำนิก็มักจะเปลี่ยนว่า เก่ง)
ชัง		ชัง	แค้น, แค้น, คัดออก
ประทศ		ประทศ	เพิ่มซ้ำอีก
ชิต		ชิต	เป็นอย่างๆ (ถ้าเปลี่ยนชิต, ชิตว่าชนะแล้ว)
ช่วย		ช่วย	ของตอบแทน, ของขอบบุญคุณ

ช,

เขา	เขา	น้ำกัดหรือแทงให้กร่อนไป
ชบ	ชบ	กัดกร่อน
ชุต, ทวุต	ชุต	บุบสลาย, เคลื่อนจมลงไป
เขก, ทเวก	ชวัก	หลัดเข้าไป

ท,

ทว	ทว	จำ, ของต้องจำไว้
ทวิ	ทวิ	คิดในใจ
ทว	ทว, ทว	งาม

๒๖

บัญญัติ ปกิณณก

คำเดิม	คำแผลง	คำแปล
ทวัธ	ท้าวธ,	พูด (ราชาศัพท์)
ทวัธ	ท้าวธ	แบบ, ควรเชื่อฟัง
ทรวจ	ท้าวจ	เที่ยวคุไป, สอบสวน
ติ	ตานิ, ตานิ	ต้องถูกว่าเสียหาย, ถ้าวร้าย
ทกใจ	กระตกใจ	ใจสั่น
เทียน	คำเนียน, ตำนเนียน	ตลอดไป, ว่าร้ายตลอดไป
ทวง	ท้วง	ตั้งไว้, ชูไว้, เทียงตรง

ณ,

ถเกิง	คำเกิง	รุ่งเรือง
ถกน	คำกน	ตั้ง, ชู.

ท,

ทถ	ทำนถ	บอกให้รู้
ทนุ	ทำนุ	บำรุง, อำนวย
ไทน	ทโมน	เดียว
ทวง,	ถ้วง	แบกไว้, ตั้งไว้เบื้องบน
เทียบ	ทำเนียบ,	ถึง, เที่ยงอย่าง
ทถาย	ทำถาย	ฟังเสีย

คำเดิม	คำแดง	คำแปล
ทาย	ทำนาย	ว่าเดาโดนไป
บ,		
เบา	บันเทา	ผ่อนให้เบาขึ้นอีก
บวช	ผนวช	ทิ้งเพศบ้านไปถือเพศวัด
บวก	ผนวก	ประสมเข้าอีก
เบิก	เผือก	เบื่อก, รบเค็ม
ป,		
ปัด	บำบัด	เป่า, แกะ ให้หายโรคแต่ทุกข์ภัย
ปรุง	บำรุง	อุ้มชู, คุมเข้า, ประสมกัน, ยกย่องให้เจริญ
เปรอ	บำเรอ	คุด, รว้าง, คอยถนอม.
ปราศ	บำราศ	พ้นจาก, ห่างไกลไปเสีย.
ปราบ	บำราบ	ทำให้กลัวอำนาจ
ประจบ	บรจบบ	พอกปรบ, พอมาเจาะกัน, พอคอดกัน.
ปถาย	บรพถาย	ที่สูญทาง
ประจุ	บรจุ	ยัดได้, อัดได้.
ประทุก	บรทุก	จัดของใส่ที่
ผ,		
ผทม, ประทม (ท)	บรทม	นอนหลับ
ผทม, ประทม	บรทม	รวม, เข้าด้วยกัน, ของต่าง ๆ อย่างรวมกัน.

๒๓

บัญญัติ ปกณณก

คำเดิม	คำแสดง	คำแปล
ผฐาน, ประฐาน	บรรฐาน	ทำให้ติดต่อกัน
ผจง, ประจง	บรรวง	ค่อย ๆ ทำให้ดี, ให้งาม
แผ่	ตระแบ่	ทำให้ถาดกว้างออกไป
แผ่น	ตระแบ่น	ทำให้เป็นส่นแบน ๆ กว้าง
ผจญ, ประจญ	ปรัตยณ	สู้รบ

พ,

พัก	พำนัถ	พะพิงอยู่ด้วย
เพราะ	ไพเราะ	น่าฟัง, ควรฟัง
เพลง	บัถเลง	ขับเสียงออกให้เพราะ

ว,

รำ	ระบำ	พ่อนรำ
ราญ	รำนาญ	สู้รบ, ปราบศัตรู
รอบ	รบอบ	ท่วไป, แบบเดิม
เรียบ	วเรียบ	แบบแผน, แบบเดิม, แบบที่ใช้แล้ว
เวศ	ระเบต	เกินที่, เถยดำบด, แตกออกไป
วังบ	รำงบ	ทำให้หยุดไว้
วัด	รบวัด	เร็ว

บัญญัติ ไทยแดง

๒๓๗

ก,

เลิก	ถเบิด	เปิดขึ้น
ถือ	ระบือ	ข้าวแข็งแะ
โถก	ถโมก	อยากได้ไม่รู้จักพอ
ถัก, ถัก	ถัก, ถัก	ถักไม้อ่อน
โถม	ถโถม	เคาะถักด้วยท่าทาง

ค,

เส้า	ค้ำเนา	หลักเดิม
สวน	ค้ำนวน	ถ้อยคำที่ต้องตอบ, พังมามาก
สาร	ค้ำนาร	แก่นความของหนังสือ.
เสียง	ค้ำเนียง	สิ่งที่ตั้งออกมา
สิง, สิง	ค้ำนึ่ง	อยู่
สรวง	สรวง	สูง
สัญญา	ค้ำคัญ	ความเข้าใจไว้
สรวณ, สรวณ	ค้ำรวณ	หัวเราะ, รอยใจ
แสดง	ค้ำแดง	ของร้าย
สรวณ	ค้ำรวณ	สบายใจ
ลึก	ค้ำนิก	รู้ในใจ, ได้ลึก
ลึก, เคียก	ค้ำเนียก	ฝึกหัด, จดจำ.
สรวณ	ค้ำรวณ	ว่าค้ำนำพา, อ่านสอบทาน
เสร็จ	ค้ำเสร็จ	แล้ว
สินสรวณ	สินค้ำรวณ	ทรัพย์สินที่ได้ เมื่อยังเปนผู้ผิดตัวเมื่อกัน

๓๐

บัญญัติ ปกิณณก

สวย	สวย, สวรวย	งามนารัก
เสียม	เสียม	เรียมร้อยหน้าดู
เต็จ	สเม็จ	ท่านผู้จบการ
แสดง	สำแดง	บอกให้รู้ตัว, ท่าน.

๒,

ขก	ข่านก	ยกโทษให้, ไม่กิน
ขาก	ข่านาก	มีกำลัง ที่ จะทำได้ ทุกอย่าง
อิฐ	ข่านิฐ (ที่จริงควรเป็นอนิฐ)	ไม่ พอใจ
ขวย	ข่านวย	ยอมกล่าว ด้วย, ให้
อนคัษ	ข่านคัษ	หา คำ มิได้

อักษรเลข

คือเอาตัวเลขเป็นสระแถววรรณยุกต์

๑	เป็น	สระ	๑
๒	”	”	๒
๓	”	”	๓
๔	”	”	๔ แถ
๕	”	ผิดไม่	๕
๖	”	สระ	๖ ๖
๗	”	”	๗
๘	”	”	๘
๙	”	”	๙

บัญญัติ อักษรเลข
คำโคลง ยุกาหรณ์

๓๑

๑	เอกโทแทนเท่าอีก สี่พันหนุหามี่ หกไอเจ็ตรูจี่ ไออัฐาเก๊าไร	เอตรี ผัดไม้ พินพอ เลขอย่างอักษร ๖
๒	เตี้ย สิ้นสงวนคักที ๒ว เตี้ย คักที สิ้นประตงค์ เตี้ย วัถรงตลวง เตี้ย สักย้อย ๑๗ เตี้ย สัก	วงษ์หงษ์ สัง วั สักย้อย ๑๗ เตี้ย ๑๗ ซัพม้วยมรณ ๑๗ ๖
๓	สัง ขั้ว หั้ว ๒ว ทรวัยย้อม หั้ว ๒ว หนิงหัว ตักย้อยหลง มีจาวัวหัว ๒ว ๒ว ธรรมคุณ ขั้ว ๒ว กุนที บั บตลม คนขู กถั่ว นุยม คบบ กุนัน ๒ว	คนทนาง วั ๒ว ขมตัก บ่ววันตัย ๖ ขนม กุน ๒ว ควว ๒ว ผ่วยหนึ นุนทีน ๖

อักษร สังขยา

๑ ก ข ค ง จ ฉ ช ฌ
 ๒ ฎ ฏ ท ธ น ต ถ ท ธ
 ๓ ย ว ฌ ฎ (ศ ษ) ห พ ๗ เรียก นพ สังขยา ๗

๑ ป ฝ พ ภู ม ๗ เรียก เบญจ สังขยา ๗

๑ อ อุ อี อี อู เอ โอ ญ น ๗ เรียก สุน สังขยา ๗
 คำ โคธงอธิบาย

ก, ฌ, ย อยู่ ต้น สิบ ตีเนา
 นาม นพ สัง ขยาเรา เรียบไว้
 แต่ ป, ทร บ, เมหา ห้าหมื่น เบญจนา
 ๑ ฎ, ฏ, ฌ, น, ๗ เหล่า ถ้วน เลขศูนย์ ๗

๑ อายุ ประ มาณ ก, ญ, น, ปี่ เป็น ค, อ, อุ, ฤ, ฤ
 เป็น ก, ฏ, ฌ, น, ๗ เป็น จ, ฌ, อ, อี, ๗
 (กึ่งเดือน) เป็น ๓, ๗, อ, อู, เอ, ๗ ๗
 เป็น ๓, ๗, ญ, น, ๗, ๗ ๗
 อธิกมาส, อธิกวาร, ๗ ๗, ๗, ๗ ๗ ๗ ๗ ๗
 สิบวันเป็นอธิกวารสิบสองเดือนเป็นปี แล ๗

ไทยนับ ๓

สั้เขรเอออสเยคเอซุงธภสาธอวังถ
 รนั่มอคำอุกพรพรัศว์ทพพวง
 บ ใใ ฤทธกยณัณเบบถัถบัส
 เถ้เรินบั้งเนรปัอันนงแวกทึเซงหม

คำแปลบรรทัด ๑ นับตัวต้น

เปน ๑ ถึง ๓ ถอดมาเขียนไว้แล้วนับตัวถัดไป
 เปน ๑ ถึง ๓ ถอดมาเขียนไว้ตั้งนั้นจนสุดบรรทัด
 กลับมาประสมตามต้นบรรทัดตัวที่ยังไม่ได้ นับ
 ที่ถ ๓ ไปดังนี้

๑	ขอเถลงแสดงธารสว้อย	ศุภอถิ
๒	มธุรศพจน์คำพรท	พรอกพว้อง
๓	ไทยนับถับฤกณนั	โดยเดช
๔	เปนนันเทิงเวิงว้อง	รำเทถันเปนเกษม

วิธีทำไทยนับ ๓ คือ	๒๗	อักษรทำนับ	๙
	๑๙		๑๓
	๑๗		๖
	๒๖		๙

ไทยนับ ๕

- ๑ อักษรอ โอบงกตรวไสยทร
- ๒ เปสนเส้นวขัณเอนท์เสชีย
- ๓ ทำววิธำสถานงนนำวเรย์
- ๔ กณณ ถักรียาคบฤถักณภกอพน้ำ

คำแปลถอนนับตัวต้นไปตกตัวธถอมาเขียนไว้ แล้วนับตัวต่อไปเป็น ๑

ถึง ๕ ถอมาเขียน ลงเป็นลำดับไปเพียงตอนเดียวนับวน
ไปเมื่อถึงตอน ๒ ก็ทำอย่างเดียวกัน

คำโคลงถอมา

๑	อักษรทรทงไว้	โดยขบวร
๒	เล่ห์เด่นเปนเสสวน	ขึ้นช้อย
๓	ถำนำทำสำนวน	เริงวีนัย
๔	ถับภกตฤทวิธีย	ยากพันคณนา

วิธีไทยนับ ๕ คือ	๑๙	}	อักษรทำนับ	๔	}
	๒๑			๑๗	
	๑๔			๓	

ฤๅษีแปลงสาร

๑	ถิทธิวิศอิทั	ฤๅษี	
	งฟถึนทว่ชาวธา	มนุ่หน้เท	
	รรคากุศรเสนา	งยดงถึยด	
	อามตยฤศรณจพจ้	นนี้เข้าเฝ้าเ	
๒	กัษรบรรณษกณัณว	งตพเดพา	
	อชึษีฤๅงดปเรธา	บสัว	
	ตณัณยถึปเนยพึนชดกรกา	ยถากบถึก	
	นสัห้เทถึเบถึห้	นอานถึนเปษกม	
๓	ถิทธิวิศอิทั	นฤๅษี	
	พงถึทว่ชาวธา	หน้มน้	
	มรรคากุศรเสนา	ยงถึ ถึงเดย	
	อามฤศรณจพจ้	นนี้เข้าเฝ้าเ	ฯ
๔	อักษรรบรรณษกณัณว	เพถงพาถ	
	ชึษีฤๅษีแปลงสาร	สับไว้	
	ผลถึเปถึยนเพียณกถึนการ	กถึยถึกถึบ	
	สนเทถึถึถึถึบให้	อานเทถึนเปนเกษม	ฯ
	แปถึกถึบเธาถึวหน้าเปนทว่ถึถึ		

ตัวอย่าง

- ๑ สุนัขไส ไตรมัทธาสร จรประสัค สักดิ์เวหา
 วาจาเลศ วิเศษตุง อชงคภาพ เอกตานุลักษณะ
 อักษรสุนทร คุณ บท พจน์เอก วิเศษ บั๊กซี่ ะ

อธิบาย

- ๑ ต้น กลาง หลั่ง ไม้ผู้ต ถากข้าง พินหัว ต้น
 ไม้เอแ ไ้ โฉหิต ๑๓ ๑๒ ะ

ตัวอย่าง

- ๑ ย สุนัขไส, วาจาเลศ,
 ม ไตรมัทธาสร
 . สุนัขไส
 ค ไตรมัทธาสร
 ก จรประสัค
 . สุนัขไส
 ร ไตรมัทธาสร, วิเศษตุง
 ย ไตรมัทธาสร
 น จรประสัค
 . สุนัขไส
 ร ไตรมัทธาสร, พจน์เอก
 ง จรประสัค
 ร สุนัขไส, อชงคภาพ, วิเศษบั๊กซี่

ว สุนทชาไส, วิเศษตุง
ท จรประสัด
ย สุนทชาไส, วาจาเทศ.

คำถอดมา

ตั้ง ยามเต็กเวียนเว่งรู้ วิทยา
๑ พระสัทบั ประดิษฐาน มรณ
บาทสมพล ปรา ไส อธิสมโยค
อาการ อันอากาศ ประทุมวิหาร
อธิบาย วิสัญชะนี เอกบุษย์ บัณฑิตไสย ๗
๑ ท้น กลาง หลั่ง ตื่น ไม่เอ่ไ้
พินทุว ลากข้าง ไม้ผู้ต นฤคหิต
๓๐ ๓๑ ๓๒ ๗

โคลงอธิบาย

๑ อักษรเบื่องต้นชื่อ พระสัทบั
กลางประดิษฐานคัพพั จำไว้
ถัดนั้นชื่อมรณบ์ อย่างวิดเคยแม่
เอ แอ ไอ ใอ ใอ ย่อมถ้วนปราไสย ๗
๑ อธิสมโยกใช้ อธิ
ประวิสัญชะนี บอกแจ้ง
อาการชื่ออาการ อย่างวิด เคยแม่
อุบาทสมพลแก่ง ไล่ชื่อ อู อู ๗

คำโคลงท่านแต่ก่อน

๑	อนึ่งอักษรเลขถ้วน
ทั้งศุภสารพระสดับ
อีกสนัททาไสยศัพท์
อนึ่งบุรพพิพัชฌร้อย	ภักดิ์
มากน้อย
สารสืบ
ศัพท์พ้องปนกล
๑	อักษรไทยนับแก่ง
ไทยหงสสงไสยอรรถ
ฤษีแปงสารสวัสดิ์
ถับภักตริงยากถัน	เบียดฉลัด
ยิ่งพัน
สนเทห์
เล่ห์ล้ำกำบัง
๑	อักษรอัถกถเหนือ
เป็นสารสืบศรีฉบบ
เขมิจขบวนควรรคานับ
นรชนสนใจไต้	โดยดับ
บอกไว้
อุปเทศ
ชื่อเชื้อเมธา
๑	ถิทธิวิจิตรด้วย
ดงมณีนิจินทาร์ตัน
อันมีศรีสวัสดิ์
ไครรู้คือไต้แก้ว	ศุภอรรถ
เลิศแล้ว
โสภาคย์
คำแท้ควรเนื่อง

วิธีอย่างท่านแต่ก่อน

เล่นอักษรอีกชนิดหนึ่งมีหลายอย่าง สำหรับฝึกกฤตบุตรให้เฟื่อง
ในศัพท์นก ศัพท์ไม้พรรณ น้จวนชาติสิ่งของต่าง ๆ

ที่ ๑ เล่นสระอะ	คนที่ ๑	ว่า	กะบะ	เล่น	ของต่าง ๆ
จะมีคนที่	ที่ ๒	,,	กะทะ	ว่า	เวียน กันไป
ตามรับกัน	,, ๓	,,	มะระ	จน	คน ไต คน หนึ่ง
ไปซื้อคน	,, ๔	,,	จำปาตะ	ติด	ไม่ มี คำ ต่อ
	,, ๕	,,	มะคะ	ก็	เลิก กัน
	,, ๖	,,	ว ฤ ๆ		
ที่ ๒ สระอา	คนที่ ๑	ว่า	เพกา	ศัพท์ไม้	ว่า รับ
	๒	,,	จำปา	เวียน	กัน ไป ใคร ติด
	๓	,,	โยทกา	ก็	เลิก กัน
	๔	,,	โหวพา		
	๕	,,	มลิลา		
	๖	,,	พุทรา		
	๗	,,	กตังงา		
	๘	,,	ทะโกนา		
	๙	,,	ว ฤ ๆ		

ที่ ๓ สระอิ คนที่ ๑ ว่า กระบี้ ของต่าง ๆ

๒ ,, กระกิ

๓ ,, มะติ

๔ ,, พรหมมิ

๕ ,, ข ถ ข

ที่ ๔ สระอี คนที่ ๑ ว่า จำปี ศัพท์ไม้

๒ ,, ดาวภี

๓ ,, มะตุถิ

๔ ,, สมิ

๕ ,, ข ถ ข

ที่ ๕ สระอา คนที่ ๑ เขาขวา ศัพท์นก

จะเป็นสระอะไร ๒ ,, กสา

หรือมาตรวา ๓ ,, กทา

อะไรก็ได้หมด ๔ ,, อิกา

ตามแต่นักกัน ๕ ,, ข ถ ข

ที่ ๖	สระเอื้อ	คนที่ ๑	ว่า	มเกลื้อ	ศัพท์ไม้
		๒	,,	มเชื้อ	
		๓	,,	ทาเลื้อ	
		๔	,,	ไควไควรื้อ	
		๕	,,	มเคื้อ	
		๖	,,	ฯ ถ ฑ	

ที่ ๗		คนที่ ๑	ว่า	มะกรุด	ศัพท์ไม้
	เถ่นอักษรมะอยู่หลัง	๒	,,	มะนาว	
		๓	,,	มะคะ	
		๔	,,	มะตัน	
		๕	,,	มะกอก	
		๖	,,	มะทุม	
		๗	,,	มะม่วง	
		๘	,,	มะตง	
		๙	,,	มะขาม	
			,,	ฯ ถ ฑ	

ที่ ๘		คนที่ ๑	ว่า	กะปะ	ของต่าง ๆ
	เถ่นกะอยู่หน้า	๒	,,	กะบุง	

-
๓	„	กะกรำ
๔	„	กะกรั๊
๕	„	กะเกรง
๖	„	กะชอน
๗	„	กะเซ้า
๘	„	กะทะ
๙	„	กะทาย
๑๐	„	กะถาง
๑๑	„	กะไหตก
๑๒	„	กะถา
๑๓	„	กะเบ๊อง
๑๔	„	กะบวย
๑๕	„	กะบาย
๑๖	„	กะบอง
๑๗	„	กะเต็อง
๑๘	„	กะถาง
๑๙	„	กะเบ้า
๒๐	„	ฯลฯ

ที่ ๗ เล่นกะ คนที่ ๑ ว่า กะ รอก นกเนื้อ

๒ „ กสา

๓ „ กะทา

๔ „ กถึง

๕ „ กลาง

๖ „ กะแท

๗ „ กถ่าย

๘ „ กทิง

๙ „ กเหว่า

๑๐ „ กาง

๑๑ „ กทุง

๑๒ „ กโน

๑๓ „ กเวียน

๑๔ „ ข ถ ะ

อะไร ๆ ก็ได้ แล้วแต่ จินตนาการ สำหรับ ความคิด ถ้า จด ไว้ด้วย จิต

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ นิพพาน ๕๓ คำ

๑ พระ นิพพานธรรม	๑๖ พระ สังฆตธรรม
๒ พระ นฤพานธรรม	๑๗ พระ ศิวธรรม
๓ พระ โมกขธรรม	๑๘ พระ อมตธรรม
๔ พระ โมกษธรรม	๑๙ พระ ชำมฤตธรรม
๕ พระ นิโรธธรรม	๒๐ พระ สุตตทัตถธรรม
๖ พระ ที่ปฐม	๒๑ พระ ปราณธรรม
๗ พระ ตัณห์หักขธรรม	๒๒ พระ สรณธรรม
๘ พระ ตัณหากษัยธรรม	๒๓ พระ อนัตติกธรรม
๙ พระ ปฐม	๒๔ พระ อนาสวธรรม
๑๐ พระ ทานธรรม	๒๕ พระ ชุวธรรม
๑๑ พระ เณรธรรม	๒๖ พระ อนัตตสันธรรม
๑๒ พระ อรูปธรรม	๒๗ พระ ชกตธรรม
๑๓ พระ สันตธรรม	๒๘ พระ อปโลกิตธรรม
๑๔ พระ สัจธรรม	๒๙ พระ นิพุนธรรม
๑๕ พระ อนาถิยธรรม	๓๐ พระ อนัตตธรรม

๓๑ พระ อักขรธรรม	๔๓ พระ ปทธรรม
๓๒ พระ ทุก ชัก ชัยธรรม	๔๔ พระ โยคักเขมธรรม
๓๓ พระ อภัย บัณฑิตธรรม	๔๕ พระ โยค เกษมธรรม
๓๔ พระ วิภังค์ธรรม	๔๖ พระ ปาวธรรม
๓๕ พระ เขมธรรม	๔๗ พระ มุทติธรรม
๓๖ พระ เกษมธรรม	๔๘ พระ สันติธรรม
๓๗ พระ เกวณธรรม	๔๙ พระ วิสุทธธรรม
๓๘ พระ ไกวัลธรรม	๕๐ พระ วิมุตติธรรม
๓๙ พระ อปวัคคธรรม	๕๑ พระ อสังขตธาตุธรรม
๔๐ พระ วิราคธรรม	๕๒ พระ สุทธิธรรม
๔๑ พระ ปณีตธรรม	๕๓ พระ นิพพตติธรรม
๔๒ พระ อัจจุธรรม	๕๔, ๕, ๖, ๗,

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ พุทธเจ้า ๑๓๑ คำ

๑ สมเด็จพระ พุทธเจ้า	๓ สมเด็จพระ ศาสดาเจ้า
๒ สมเด็จพระ ทศพลเจ้า	๔ สมเด็จพระ ศัพพัญญูเจ้า

๕ สมเด็จพระ สรรพเจ้า	๒๑ สมเด็จพระ นรสีห์เจ้า
๖ สมเด็จพระ ที่ป ทุททเจ้า	๒๒ สมเด็จพระ นรพรเจ้า
๗ สมเด็จพระ มุนินทร์เจ้า	๒๓ สมเด็จพระ ขรรค ราชเจ้า
๘ สมเด็จพระ ผู้มี พระภาคเจ้า
(ภาควา)	๒๔ สมเด็จพระ มหามุณีเจ้า
๙ สมเด็จพระ นาถ เจ้า	๒๕ สมเด็จพระ เทวเทพเจ้า
๑๐ สมเด็จพระ จักขมาเจ้า	๒๖ สมเด็จพระ บรม คุรุ เจ้า
(โลกคุรุ)
๑๑ สมเด็จพระ อังคีรส เจ้า	๒๗ สมเด็จพระ ขรรคสามิเจ้า
๑๒ สมเด็จพระ มุนี เจ้า	๒๘ สมเด็จพระ ตถาคตเจ้า
๑๓ สมเด็จพระ โลกนาถ เจ้า	๒๙ สมเด็จพระ สยัมภูเจ้า
๑๔ สมเด็จพระ อันธิวรเจ้า	๓๐ สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า
๑๕ สมเด็จพระ มหาลี เจ้า	๓๑ สมเด็จพระ วร บัญญา เจ้า
(วรปฤชา)
๑๖ สมเด็จพระ วินายกเจ้า	๓๒ สมเด็จพระ นายกเจ้า
๑๗ สมเด็จพระ สมนันตจักขุเจ้า	๓๓ สมเด็จพระ เสฐเจ้า
๑๘ สมเด็จพระ สุกตเจ้า	๓๔ สมเด็จพระ เชษฐเจ้า
๑๙ สมเด็จพระ ภูริปฤชาเจ้า
(ภูริบัญญัติ)	
๒๐ สมเด็จพระ มารชิเจ้า	๓๕ สมเด็จพระ ศักย ปังควเจ้า

- ๓๖ สมเด็จพระมาฆาภิสวเจ้า ๕๓ สมเด็จพระ ยติราช เจ้า
 ๓๗ สมเด็จพระสมันตภัทรเจ้า ๕๔ สมเด็จพระ โลกพันธูเจ้า
 ๓๘ สมเด็จพระนราศกเจ้า ๕๕ สมเด็จพระ อมตันทเจ้า
 ๓๙ สมเด็จพระ โลกขีรเจ้า ๕๖ สมเด็จพระ วัฑฒาเจ้า (พรวา)
 ๔๐ สมเด็จพระ อนันตขีรเจ้า ๕๗ สมเด็จพระ ประพัทธาเจ้า
 ๔๑ สมเด็จพระ สัมพุทธเจ้า ๕๘ สมเด็จพระ สัทธัมมจักรพรรดิเจ้า
 ๔๒ สมเด็จพระ โลกนาथเจ้า ๕๙ สมเด็จพระ ยักขเจ้า
 ๔๓ สมเด็จพระ ปุริสทัมสารถีเจ้า ๖๐ สมเด็จพระ โลกทีปเจ้า
 ๔๔ สมเด็จพระ ธรรมิสสรเจ้า ๖๑ สมเด็จพระ ศรีธนเจ้า
 ๔๕ สมเด็จพระ เทวชอพนเจ้า ๖๒ สมเด็จพระ สมณินทร์เจ้า
 ๔๖ สมเด็จพระ สักกาวาหเจ้า ๖๓ สมเด็จพระ นิรุคตมเจ้า
 (นิโรตม)
 ๔๗ สมเด็จพระ วิสุทธิตเทพเจ้า ๖๔ สมเด็จพระ โลกไตรภพเจ้า
 ๔๘ สมเด็จพระ เทวาทิเทพเจ้า ๖๕ สมเด็จพระ โลกประโชติเจ้า
 ๔๙ สมเด็จพระ สมณิสสรเจ้า ๖๖ สมเด็จพระ ปุริโสคมเจ้า
 ๕๐ สมเด็จพระ จักขุมนตาเจ้า ๖๗ สมเด็จพระ สัตยทัตเจ้า
 ๕๑ สมเด็จพระ นพภิกขุญาเจ้า ๖๘ สมเด็จพระ สทปญญลักขณเจ้า
 ๕๒ สมเด็จพระ ชเนศฐเจ้า ๖๙ สมเด็จพระ สัตยเสาวนยเจ้า

๗๐ สมเด็จพระ รพินธุ์เจ้า	๘๔ สมเด็จพระ มหากรุณาเจ้า
(มหา การุณา)
๗๑ สมเด็จพระ อสมสมเจ้า	๘๕ สมเด็จพระ จักรมฤตเจ้า
๗๒ สมเด็จพระ เบ็ญจเนตรเจ้า	๘๖ สมเด็จพระ ธรรมมฤตเจ้า
๗๓ สมเด็จพระ อัครบุคคตเจ้า	๘๗ สมเด็จพระ ญาณมฤตเจ้า
๗๔ สมเด็จพระ สัพพาทิเจ้า	๘๘ สมเด็จพระ พรหมมฤตเจ้า
๗๕ สมเด็จพระ สัพพาทิเจ้า	๘๙ สมเด็จพระ บุริสชาไนยเจ้า
(บุริสา ฌญญ)
๗๖ สมเด็จพระ สัจจนามเจ้า	๙๐ สมเด็จพระ โลกเชษฐเจ้า
๗๗ สมเด็จพระ ปารศุเจ้า	๙๑ สมเด็จพระ มารมัญชนเจ้า
๗๘ สมเด็จพระ บุริสชาติไสยเจ้า	๙๒ สมเด็จพระ อโมฆพณเจ้า
๗๙ สมเด็จพระ สัพพทศธาวีเจ้า	๙๓ สมเด็จพระ ธรรมกายเจ้า
๘๐ สมเด็จพระ นวสารถีเจ้า	๙๔ สมเด็จพระ มาราภิรมเจ้า
๘๑ สมเด็จพระ สัมปโตตมเจ้า	๙๕ สมเด็จพระ อไศวรยพาทิเจ้า
(อโน ไภยพาทิ)
๘๒ สมเด็จพระ ทาทิเจ้า	๙๖ สมเด็จพระ อภินิรุตเจ้า
๘๓ สมเด็จพระ วิมลชวาทีเจ้า	๙๗ สมเด็จพระ ธรรมจักรเจ้า

๙๙ สมเด็จพระ ราคาสินีเจ้า	๑๑๓ สมเด็จพระ มหาพตเจ้า
๙๙ สมเด็จพระ ไทร สรณเจ้า	๑๑๔ สมเด็จพระ สมโพธิธรรมเจ้า
๑๐๐ สมเด็จพระ ขณาสมเจ้า	๑๑๕ สมเด็จพระ อรหันต์ เจ้า
๑๐๑ สมเด็จพระ คุณาภรเจ้า	๑๑๖ สมเด็จพระ ทวาทสภเจ้า
๑๐๒ สมเด็จพระ มหาศุขเจ้า	๑๑๗ สมเด็จพระ วิทวาท เจ้า
๑๐๓ สมเด็จพระ วชิรเมตตาเจ้า	๑๑๘ สมเด็จพระ ไกวัลเจ้า
๑๐๔ สมเด็จพระ พตเจ้า	๑๑๙ สมเด็จพระ ไตรภาณวิทูเจ้า
๑๐๕ สมเด็จพระ อสมเจ้า	๑๒๐ สมเด็จพระ มหาสมณเจ้า
๑๐๖ สมเด็จพระ มหาโพธิธรรมเจ้า	๑๒๑ สมเด็จพระ กุติสาสนีเจ้า
๑๐๗ สมเด็จพระ ธรรมธาคเจ้า	๑๒๒ สมเด็จพระ ศรี สุกตเจ้า
๑๐๘ สมเด็จพระ เสตเกษตรเจ้า	๑๒๓ สมเด็จพระ ทศ
พลญาณเจ้า
๑๐๙ สมเด็จพระ วิเชียรวิมุตเจ้า	๑๒๔ สมเด็จพระ ไตรภพ
มกุฏเจ้า
๑๑๐ สมเด็จพระ ทศภูมิสรเจ้า	๑๒๕ สมเด็จพระ ไตรโลกา
จารย์ เจ้า
๑๑๑ สมเด็จพระ เบนญาญาณเจ้า	๑๒๖ สมเด็จพระ ตรีภูวนาถเจ้า
๑๑๒ สมเด็จพระ พุทฺธชัมมเจ้า	๑๒๗ สมเด็จพระ ขนเนนทรเจ้า

๑๒๘ สมเด็จพระชินราชเจ้า ๑๓๐ สมเด็จพระพิชิตมารเจ้า

๑๒๙ สมเด็จพระชินศรีเจ้า ๑๓๑ สมเด็จพระมหามุนีราชเจ้า

๑๓๒ ฯ ๓ ฯ ๓ ฯ ๓ ฯ

ศัพท์ สงเคราะห์ สวรรค์ ๒๔ คำ

๑ เทวโลก	๑๔ สวรรคโลกย์
๒ ทิพย์ (ทิว)	๑๕ สุราลัย
๓ นาก	๑๖ เทวาลัย
๔ ไตร ทิพ	๑๗ ทิพยสถาน
๕ ไตร ทศาลัย	๑๘ เมืองแมน
๖ สุวโลก	๑๙ เมืองสรวง
๗ ไตร สิว	๒๐ สรวงสวรรค์
๘ อวโรค	๒๑ นภาลัย
๙ พलय	๒๒ ทิพย พิมาน
๑๐ มนันท	๒๓ ทิพพารมย์
๑๑ เสวิก	๒๔ อพยัย
๑๒ สักค (สวรรค์)	๒๕ ทิพพโลก
๑๓ สักคภวน	๒๖ ฯ ๓ ฯ ๓ ฯ ๓ ฯ

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ พรหม ๒๗ คำ

๑ พระ พรหม	๑๕ ท้าว จตุรานุ
๒ ท้าว มหา พรหม	๑๖ ท้าว ธาตา
๓ ท้าว พรหมินทร์	๑๗ ท้าว กมตโยนี
๔ ท้าว พรหม เมศ	๑๘ ท้าว ทูตเณ
๕ พระ นิตามหา	๑๙ ท้าว วิสิตธี
๖ พระ นิตา	๒๐ ท้าว สฐิตา
๗ ท้าว ไถเกศ	๒๑ ท้าว เวธ
๘ ท้าว กมตาสน์	๒๒ ท้าว วิธาดา
๙ ท้าว หิริญครรภ	๒๓ ท้าว วิธิ
๑๐ ท้าว สุรเชษฐ	๒๔ ท้าว จตุรภักวี
๑๑ ท้าว ปฐาบดี	๒๕ พระ หงษ์พำห้
๑๒ ท้าว ชาติมกุ	๒๖ พระ เคี้ยวเกล้า ศรี บัว ทอง
๑๓ ท้าว ปรมะฐี	๒๗ พระ ผู้สร้าง
๑๔ ท้าว สยมกุ	๒๘ พระ ข น ด ข น ด ข น ด ข

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ นารายณ์ ๔๙ คำ

๑ พระนารายณ์	๑๖ พระ ไกศพ
๒ พระ พิษณุ	๑๗ พระ จักร ปาณ
๓ พระ คุณ	๑๘ พระ ไผ่กวนจู้
๔ พระ ชอถาร	๑๙ พระ ทาโมท
๕ ท้าว จัตุร ฤๅ	๒๐ พระ มาธพ
๖ พระ คุรุ พ่าห์	๒๑ พระ สมภู
๗ พระ ทรงสังข์	๒๒ พระ เทจาวี
๘ พระ ศรีกร	๒๓ พระ ปุณทรี กักข
๙ พระ สักกร	๒๔ พระ ไควินท์
๑๐ พระ ศรีสังกร	๒๕ พระ คุรุ ธวัช
๑๑ พระ สังกร	๒๖ พระ บิฑามพ
๑๒ พระ จักร	๒๗ พระ อัจจุ
๑๓ พระ วาสเทพ	๒๘ พระ สิงคี
๑๔ พระ หรี	๒๙ พระ ชนัตถน
๑๕ พระ กฤษณ	๓๐ พระ อุเปนท

๓๑ พระอินทาวรช	๔๑ พระกัณหาทิ
๓๒ พระประทุมนาภ	๔๒ พระอโศกขั
๓๓ พระมธุริ	๔๓ พระสัพพัมพร
๓๔ พระไตรวิกรม	๔๔ พระเกตภที
๓๕ พระเทวกีนันทน	๔๕ พระวิญ
๓๖ พระเสาริ	๔๖ พระบุราณบุรุษ
๓๗ พระศิริบตี	๔๗ พระจตุรหัตถ์
๓๘ พระปรีโสทม	๔๘ พระสฤษทิวัณ
๓๙ พระวนมาลี	๔๙ พระจักรกฤษ
๔๐ พระพลยัส	๕๐ ฯ ๓ ฯ

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ อิศวร ๕๒ คำ

๑ พระอิสวร	๖ พระเดช
๒ พระเปนเจ้า	๗ พระไกรลาส
๓ เจ้าผาเือก	๘ พระทรงโค
๔ พระศิริ	๙ ท้าว มเหศักดิ์
๕ พระเจ้า	๑๐ พระ มเหศวร

๑๑ พระมหิศร	๒๘ พระศิริกัณฐ์
๑๒ พระศุภ	๒๙ พระกาฬกัณฐ์
๑๓ พระปสุบทิ	๓๐ พระกบาลกร
๑๔ พระธมมกุ	๓๑ พระวามเทพ
๑๕ พระอิศ	๓๒ พระวิรูปักษ์
๑๖ พระสรวพ	๓๓ พระไตรโลจน
๑๗ พระอิศาน	๓๔ พระสัพพัญญู
๑๘ พระสังกร	๓๕ พระสรวเพช
๑๙ พระจันทเสข	๓๖ พระนิธิดิต
๒๐ พระภูเตส	๓๗ พระมารพร
๒๑ พระขันธมรสุ	๓๘ พระภักค (ภควา)
๒๒ พระศิริส	๓๙ พระตรีขัมพ
๒๓ พระมฤคไชย	๔๐ พระไตรบรรณดก
๒๔ พระบิดากิ	๔๑ พระคังคาธ
๒๕ พระปมถาธิป	๔๒ พระอินธกริบุ
๒๖ พระอุคค	๔๓ พระพโยมเกส
๒๗ พระกบัททิ	๔๔ พระภพ

๔๕ พระ ภูมิ	๔๙ พระ ตรี ศลี
๔๖ พระ รุทท	๕๐ พระ ตรี เนตร
๔๗ พระ อมาปที	๕๑ พระ ทรงโคเผือก
๔๘ พระ เมฆวาทน	๕๒ พระ ทรงโคอาสน์
	๕๓ ๖ ๓ ๖ ๓ ๖ ๓ ๖

ศัพท์ สงเคราะห์

พระ อินทร์ ๕๘ คำ

๑ พระ อินทร์	๑๑ ท้าว เทวอินทร์
๒ ท้าว โกชัย	๑๒ ท้าว เทวศร
๓ ท้าว โกอินทร์	๑๓ ท้าว เทวราช
๔ ท้าว อินทรา	๑๔ ท้าว มุนินท
๕ พระ อินทราธิราช	๑๕ ท้าว วชิรปาณี
๖ ท้าว สหัสไนย	๑๖ ท้าว วชิราหัตถ์
๗ ท้าว สหัสเนตร	๑๗ ท้าว สุขัมบดี
๘ ท้าว พันตา	๑๘ ท้าว สหัสลักข
๙ ท้าว ลักก	๑๙ ท้าว มหินทร
๑๐ ท้าว ลักกรินทร์เทวราช	๒๐ ท้าว วชิราวุธ

๒๑	ท้าว วาศพ	๔๐	ท้าว นาคนาวธ
๒๒	ท้าว ไตร ทิพย์	๔๑	ท้าว หริ
๒๓	ท้าว สุรนาภ	๔๒	ท้าว ทวี เนตร
๒๔	ท้าว ภูตบดี	๔๓	เจ้า ไตรทรีงส์
๒๕	ท้าว มัชฌาน	๔๔	เจ้า ดาวตึงส์
๒๖	ท้าว วัตรภู	๔๕	เจ้า ทรีงส์ ไตรย
๒๗	ท้าว ปากคำสน	๔๖	เจ้า สวรรค์
๒๘	ท้าว สุนา เคียร	๔๗	เจ้า แมน สรวง
๒๙	ท้าว บุรินทร์	๔๘	เจ้า สรวง สวรรค์
๓๐	ท้าว ทิรมันตี	๔๙	เจ้า เทวโลกย์
๓๑	ท้าว สุรบดี	๕๐	เจ้า เมืองฟ้า
๓๒	ท้าว พลาภที	๕๑	เจ้า เมืองแมน
๓๓	ท้าว สจิมดี	๕๒	ท้าว เทพาธิบตี
๓๔	ท้าว ชมหเกที	๕๓	ท้าว อัมรินทร์
๓๕	ท้าว หริ ไหย	๕๔	ท้าว อัมเรศ
๓๖	ท้าว นมจุสฺสน	๕๕	ท้าว วัชรินทร์
๓๗	ท้าว สักกนฺท	๕๖	เจ้า สุราลัย
๓๘	ท้าว เมฆวาหน	๕๗	เจ้า จอม เมรุมาศ
๓๙	ท้าว อาชิตฺต	๕๘	ฯลฯ

ศัพท์สงเคราะห์

เทวตา ๓๙ คำ

๑ เทวตา	๑๗ ชนิมิสา
๒ เทวา	๑๘ ทิพพา
๓ เทวณ	๑๙ สุปัพพาณ
๔ เทพบุตร	๒๐ สุมณ
๕ ไตรทส	๒๑ ไตรวิเวส
๖ อามร (อมรา)	๒๒ ธาติไทย
๗ เทพ	๒๓ ทิวิสัถ
๘ เทพยุดา	๒๔ เสข
๙ วิพฐา	๒๕ อทิตินันทน
๑๐ สุธาสี	๒๖ ธาติคย
๑๑ สุรา	๒๗ อิกว
๑๒ มร	๒๘ อโสเป
๑๓ ทิไวก	๒๙ อมัจจ (อามาทย์)
๑๔ อมตปา (อามฤตป)	๓๐ อมทาสน์
๑๕ สักควาสี	๓๑ อักคิมข
๑๖ นิชชวา	๓๒ ภวิโกชน

๓๓ ศิพพาณา	๓๗ จีรายุก
๓๔ ทานวาริ	๓๘ สักคี
๓๕ วินทารก	๓๙ นโกลสท
๓๖ ปุริย	๔๐ ข ๓ ข ๓ ข ๓ ข

ศัพท์ สงเคราะห์

จำ แผ่น ดิน ๒๕ คำ

๑ พระราชา	๑๑ นรเทพ
๒ ภูบตี	๑๒ ภูมิป
๓ พระ ภูบาล	๑๓ ภูราช
๔ จำปัดพิณทร์	๑๔ พระ ภูธร
๕ นรธิป	๑๕ พระ ภูมิ
๖ พระ ภูวนารถ (ภูนาถ)	๑๖ จำ กรุงศรี
๗ ชคที่ปาล	๑๗ จำ ภาว
๘ ทิสมบตี	๑๘ ภูเบนทร์
๙ ชนาธิป	๑๙ นฤเบนทร์
๑๐ วัฐาธิป	๒๐ พระ จำ อยู่วัก

๒๑ เจ้าชีวิต	๓๙ พระภูเนตร
๒๒ พระร่มเกล้า ฯ	๔๐ พระภูไฉย
๒๓ พระผ่านเกล้า ฯ	๔๑ พระภูมินทร์
๒๔ พระผ่านฟ้า	๔๒ นฤบาล
๒๕ พระร่มโพธิ์ทอง	๔๓ นฤเบศร์
๒๖ สมมติเทวราชเจ้า	๔๔ มหาราช
๒๗ พระราชสมภารเจ้า	๔๕ ท้าวไทย
๒๘ พระมหาบพิตร	๔๖ ฝ่ามือกรม
๒๙ สมเด็จพระบรมบพิตร	๔๗ จอมไม้พิ
๓๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๔๘ พระปิ่นทวิป
๓๑ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว	๔๙ พระปิ่นโลกย์
๓๒ อธิบดี	๕๐ เจ้ากรุงไกร
๓๓ อภิราช	๕๑ จอมกระษัตริย์
๓๔ ไทยอภิราช	๕๒ กษัตราภิราช
๓๕ นวภิราช	๕๓ พระทรงศักดิ์
๓๖ เจ้าไกรจักร	๕๔ พระทรงษร
๓๗ เจ้าจอมธำมณี	๕๕ พระทรงศิลป์
๓๘ เจ้าธานี	๕๖ พระทรงพทุธิ

๕๗ พระ ทรง เกษ	๗๔ นฤเบศร์
๕๘ เจ้า หัก	๗๕ นฤบดีนทร์
๕๙ จอม นรินทร์	๗๖ จอม จักร
๖๐ จอม นรินทร์	๗๗ จอม ราช
๖๑ พระ จอม ไทรย	๗๘ จอม ภพ
๖๒ เจ้า ไทร จักร	๗๙ จอม ยศราช
๖๓ จอม จักรพาพ	๘๐ จอม ภพนาถ
๖๔ เจ้า จอม ภพ	๘๑ พระ มหา กระษัตริย์
๖๕ เจ้า จัปถ	๘๒ จอม ไถกย์
๖๖ พระ นราธิเบศ	๘๓ จอม นารถ
๖๗ พระ มหากระษัตริราช	๘๔ จอม กระษัตริย์
๖๘ ฤเบศร์	๘๕ ปืน เกศา ราชตรี
๖๙ เจ้า ฤเศศตรี	๘๖ ท่าน ไท้ธรรณี
๗๐ จอม นรินทร์	๘๗ ไท้ ฤเศศตรี
๗๑ จอม นเรนทร์	๘๘ เจ้า จัก โถง
๗๒ จอม นราธิบตี	๘๙ เจ้า มไหสุริย คักดี
๗๓ นฤบดี	๙๐ ๖ ถ ๖

คำ	คำใช้	คำแปล	อธิบาย ผู้ใช้
คำ พุท	มี พระ พุทธฎีกา	พูดว่า, สำแดง, คำสั่ง.	พระ พุทธ เจ้า, สมเด็จ พระ สังฆราช แห่งก่อน ใช้บ้าง
๖	คำวิธ ประภาษ	พูดว่า, สำแดง,	พระเจ้า ประคุณ สมเด็จ พระ สังฆราช วิธราช ประคิษฐ, สมเด็จ พระพุทธเจ้า ใช้ ราชา ศัพท์ทั้ง สิ้น เว้น แต่ คำที่ มีราช เปลี่ยน เป็น พุทธ, สมเด็จ พระ สังฆราช ก็ ใช้รา ชา ศัพท์ เหมือน กัน
๖	มีเถร บัญชา	คำ พุทว่า สำแดงว่า คำ สั่ง	พระอรหันต์, พระสงฆ์ มี บรรดา ศักดิ์ สูง
๖	มีเถร วาท		
๖	มีเถร วาทิ		
๖	มีเถร ฌติก พจน์ว่า		

คำ	คำใช้	คำ แปล	อธิบาย ผู้ใช้
๗	สวด	ว่าทำนอง บาฬี อ่าน, อ่านปากเปล่า อ่าน คำ ศาสนาให้ คน ฟัง	พระ เณร สวด มนต์ สวด นาคเป็น กัน, พระ เณร
๗	เทศน์		
๗	เทศนา		
๗	แสดง ธรรม		
๗	สั่งแสดง ธรรม		
๗	สาธยาย	เล่า สวด มนต์ ซ้อม สวด มนต์	พระ เณร เด็ก วัด
๗	สั่ง วัธยาย		
กนิ	เสวย	กนิ	พระ พุทธเจ้า, สมเด็จพระ พระ สังฆราช
๗	ฉัน	กนิ	พระ, เณร,
นอน	ไสยาสน์	นอน	พระ พุทธเจ้า
๗	ประทม	นอน	พระ พุทธเจ้า, สมเด็จพระ พระ สังฆราช
๗	บรรทม		
๗	จำ วัด	นอน	พระ, เณร,

คำ	คำใช้	คำแปล	อธิบายผู้ใช้
เดิน	เสด็จ พระ พุทธ }	ไป มา	พระ พุทธเจ้า
๖	ดำเนิน		
๖	เสด็จ	ไป มา	พระ พุทธ เจ้า, สมเด็จพระ พระ สังฆราช
๖	จาริก }	ไป มา	พระ, เณร, ไป ทางไกล
๖	โคจร }		
อาบ	สระ	อาบ น้ำ	พระพุทธรูปเจ้า, พระ, เณร คำที่คน ทูล }
พุทธกะท่าน ข้า พระ องค์		เรา	พระ พุทธเจ้า }
เรียกท่าน พระเจ้า ประคุณ	ท่าน		สมเด็จพระ สังฆราช
๖	พระ คุณเจ้า	ท่าน	พระ ทำแหน่ง สูง (ที่จะทำแห่งสมเด็จพระ)
๖	พระ ผู้เป็น เจ้า	ท่าน	พระ อรหันต์ ๖ ๓ ๖
๖	เจ้า คุณ	ท่าน	พระ ถิ่น พัด แฉก
๖	ใต้เท้า }	ท่าน	พระ ผู้ใหญ่
๖	ท่าน }		
๖	คุณ	ท่าน	พระ เรียก กัน

บัญญัติ คำพิสดารแห่ง สมณโฆหาร

๒๗

คำ	คำพูด	คำแปล	อธิบายผู้ใช้
๖	เธอ	ท่าน	พระผู้ใหญ่เรียกพระ, เนร
๖	ชี้ขึ้น	ท่าน	มักเป็น คำเจ้าแผ่นดิน แก่ พระผู้ใหญ่ เรียก พระ สูง ๆ อายุ
๖	เจ้า กู	ท่าน	มักเป็นคำเจ้าแผ่นดินแก่ พระผู้ใหญ่เรียกเนร
๖	กู	เอง	พระอาจารย์เรียกศิษย์ แก่ พระผู้ใหญ่เรียก เนร
๖	เจ้าไทย	พระ	คนโบราณ เรียก
๖	ท่าน เรียก มหาราช	ท่าน	พระ พุทธเจ้า แก่ พระ ทั้งปวง พุทธเจ้า แผ่นดิน
๖	สมเด็จพระ บรม	ท่าน	พระ เนร, ทุก วัน นี้ ทุก เจ้า แผ่นดิน
๖	บพิตร, สมเด็จพระ		
๖	ราช สมภาร เจ้า		

คำ	คำใช้	คำแปล	อธิบายผู้ใช้
ท่านเรียก	บรม บิพิตร์	ท่าน	พระ เรียก เจ้า นาย
๗	มหา บิพิตร์		
๗	พระเดช พระคุณ		
๗	บิพิตร์	ท่าน	พระ, เณร เรียก ขุนนาง ผู้ใหญ่
คำ วัย	ขอ ถวาย พระพร	จีระ	พระ ทูล เจ้า แผ่นดิน แด เจ้า นาย
๗	เจริญ พร	จีระ	พระ, เณร พุด กับ ขุน นาง ผู้ใหญ่
ทั่ว ท่าน	เรา พระ ตถาคต	เรา	พระ พุทธ เจ้า
๗	อาตมาภาพ	ฉัน	พระ เณร
๗	กู	ข้า	พระอาจารย์ พุด กับ ศิษย์
คำ เชิญ	อาราธนา	เชิญ	พระ พุทธ เจ้า
๗	อาราธนา เจ้า คุณ	เชิญ	พระ ถือ แฉก
๗	เผด็จ	เชิญ	พระ ทั่ว ไป
๗	นิมนต์	เชิญ	พระ, เณร
๗	ฎีกา อาราธนา	เชิญ	ใบ เชิญ พระ ไป เทศน์
	ฎีกา แ่กศุด	บอก บุญ	ใบบอกบุญ รื้อรายเงิน

บัญญัติ ศัพท์ สงเคราะห์ สมณโฆหาร

๗๑

คำ	คำ พุท	คำ แปล	อธิบายผู้ใช้
จดหมาย	ลิขิต	จดหมาย	หนังสือ พระ, เณรเขียน ไปถึง ใคร ๆ
ผ้า	สบง	ผ้า นุ่ง	พระ, เณร,
ฯ	จีวร	ผ้า ห่ม	ฯ ฯ
ตาย	เสด็จดับขันธ	ใช้แทน ตาย	พระ พุทธเจ้า
ฯ	ปรินิพพาน	„	พระ พุทธเจ้า {
ฯ	เข้าสู่นิพพาน	„	พระ อรหันต์ }
ฯ	มรณภาพ	„	พระ, เณร
เจ็บ	ประชวร	เจ็บ	พระ พุทธเจ้า, สมเด็จพระ สังฆราช
เปน	พระ ชนม์	อายุ, ชีวितร์.	ฯ ถ ๆ
ฯ	อาพาธ	เจ็บ	พระ, เณร,
เจ็บ	ถาน	เจ็บ	พระ เณร
ฯ	ไปรต	สอน ขรรณ	พระ, เณร, ท้าวไป
ฯ	ไปรต สักว	นิเทศ บาตร	ฯ ฯ
เข้า	จ้งหัน	เข้า	พระ, เณร ท้าวไป
ฯ	เพน	เข้า กลางวัน	พระ, เณร ท้าวไป

คำ	คำใช้	คำแปล	อธิบาย ผู้ใช้
พ่อแม่	โยม	พ่อแม่	พระ, เณร
๗	โยม สงฆ์	ข้า พระ	วัด ใช้
๗	โยม วัด		
๗	สมณทตมาภิเศก	เจ้านายที่ทรงผนวช	รับฐานันดรศักดิ์ ที่สังฆราช
๗	มฤตาภิเศก	พระที่ทรงวุฒิวิชา	ถึงเสวตรนัทรที่สังฆราช
๗	วุฒาภิเศก	พระที่ทรงพรรษา	กาลถึงเสวตรนัทรที่ สังฆราช
ยศ	สมณศักดิ์	ยศ พระ	พระ, เณร
๗	เจ้า อาวาส	เจ้า วัด	พระ มียศ ครอบวัด
๗	เจ้า อธิการ	เจ้า วัด	พระ
๗	สมภาร		
๗	ขรัว	พระ รอง สมภาร	พระ แก่ ก็ ใช้ เช่น ขรัว ตา ขรัว ภู เป็น ต้น
๗	หลวง	ท่าน	หลวง พ่อ หลวง พี่ หลวง ชี เป็น ต้น

ต่อไปนี้ จะ ว่า ด้วย ราชภาษา คือราช ศัพท์ ที่ ใช้สำหรับ ราช
 ตระกูล ราชภาษาที่เรียก ว่าราช ศัพท์ สำหรับผู้ ซึ่ง จะ ทำ
 ราชการ จะ ได้ กราบ ทูล พระเจ้า อยู่หัว สมมติ เรียก ว่า ราช ศัพท์
 เป็น แบบ แผน เที่ยง อย่าง มี มาแต่ ก่อน ให้ ข้าราชการ ทั้งปวง เรียน
 รู้สังเกต จำ กำหนดไว้ ให้ แน่นนอน อย่า ให้ พลัง พลาด ใน ที่
 จะ กราบ ทูล พระ กรุณา แล จะ แต่ง โศดง ฉันท กาพย์ กลอน จะ
 ได้ ใช้คำ ให้ สูง สม ความ แล ราช ภาษาราช ศัพท์ นี้ แบบ
 มี ดังนี้

พระเศียร	หัว	พระอุณาโลม	ชนที่ หว่าง คิ้ว
พระ เจ้า			
พระ เกษา	ผม	พระ โขนง	คิ้ว
พระ ศก		พระ ภม	
พระ เกษ		พระ เนตร	
พระ เมาศี	จุก	พระ นัยะนะ	ดวง ตา
พระ จุฬามะณี	ปิ่น	พระ จักขุ	
พระ เกรฐะนะ	ผ้าโพก	พระ นาสิก	จมูก
พระ ภัคตร์	ดวง หน้า	พระ นาสา	
พระ นะภาด	หน้า ผาก	พระ ปราง	แก้ม

พระ อธำ	ลิว	พระ อังษา	บำ
พระ ปีก	ไผ่	พระ อังษานุ	โหด
	มุดแมลงวัน		จะงอย บำ
พระ โอฐ	ปาก	พระ พาหา	แขน
	ริมฝีปาก	พระ พาหุ	ต้น แขน
พระ หนู	คาง	พระ กรรบูร	ศอก
พระ ชิวหา	ลิ้น	พระกรพระหัตถ์	แต่ ศอก ลง ไปจนข้อ มือ
พระ มุดชิวหา	ต้น ลิ้น	ข้อ พระ กร	ข้อ มือ
	ลิ้น ใต้	ข้อ พระ หัตถ์	
ต้น พระ หนู	ขา ไกร	ฝ่า พระ หัตถ์	ฝ่า มือ
พระ ทนต์	ฟัน	พระ องค์	นิ้ว มือ
พระ ทาณะ	เขี้ยว	นิ้ว พระ หัตถ์	
พระ กรรณ	ใบหู	พระ อังคุ	หัว แม่ มือ
พระ ไสตร์	ช่องหู	พระ ศีรษะ	นิ้ว ชี
พระ ฌาทิกะ	เขรา	พระ มัชฌิมา	นิ้ว กลาง
พระ มัส	หนวด	พระ อนามิกา	นิ้ว นาง
พระ ศอ	คอ	พระ กนิฐา	นิ้ว ก้อย
พระ ราก ขวัญ	ไห ปรำ	พระ นะขา	เล็บ

พระ กัจฉะ	รัก แร่	พระ ชงฆ์	แข้ง
พระ อรุณ } พระ ทรวง }	อก	พระ โคป ปะกะ	ข้อเท้า } คาคุ่ม }
พระ ถัน } พระ เท้า }	นม	พระ ปราศณี	ขัน
พระ นาภี	สะดือ	พระ มังสะ }	หูล }
พระ อุทร	ท้อง	พระ มางดา }	เนื้อ }
ทรงศรวร	คั้ง ท้อง	พระ โลมา	ขน
พระ ปฤษฏางค์ }	หลัง }	พระ อัญ	กระดูก
พระ ฆนอง }		พระ ณี	ผิวหนัง
พระ ปรัศ	สี่ ข้าง	พระ เขพะ	น้ำลาย
พระ กฤษฏี	เอว	พระ เสมพะ	เดือย
พระ ไสณิ	ตะโพก	พระ บพไพ	หนอง
พระ อรุ	ค้น ขา	พระ โลหิต	เดือย
พระ เพธา	ขา } คัก }	พระ เสโท	เห้ง
พระ ฆาณ	เข้า	ประขวร	เจ็บ

พระ อา เจียน	เหียน ราก }	โกไสยะพัตร	ผ้า โหม
พระ กาสะ พระ กวระ	โ	กับ ปา ลิกพัตร	ผ้า ค้าย
พระ ปีนาสะ	ทรง จาม	อุทุมพร พัตร์	ผ้า โยม เคื่อ
พระ อุเทกะ	ทรง เรอ	รัต กัมพล	ผ้า แดง
พระ ธิสัทโท	ทรง กระ แอม	(สุตแต่เรียก กัม พล เป็น ส่วน ทั้ง สั้น แด)	
พระ คุยหถาน	องค์ ที่ ดับ	พระ วิสูตร	มั่ง
พระ ญา	ผ้า นุ่ง	พระ สุทร	ผ้า น
ทรง สพัก	ผ้า ห่ม	พระ ถ้วม	หีบ หมาย
คฤม ประอม	ห่ม นอน	พระ มั่งลี	จอ หมาย
ฉดของพระองค์	เสื้อ ทรง	พระ แสง กรรบท	มีด หมาย
พระ กัญจุกะ		พระ แสง ปะนาค	ตะไกร
รัต พระ องค์	เข็ม ขัด	พระ แสง กัศ	แหวน
ฉดของพระบาท	เกือก	ฉดของ ไค	ไม้เท้า หลัว
รองพระบาท	เจ้าต่าง กรม ไร่	นารายณ์ หัตถ์	

ฉลอง พระ เนตร	แห้วตา	พระ ลำอาง	เครื่อง หอม
	ช้อน	พระ สุกนย์	
ฉลอง พระ หัตถ์	ช้อม	ทรงพระกระยาसन	สระผม
	ตะเกียบ		
ทอง พระ บาท	กำไลเท้า		สระน้ำในอันสุริยปรา
ทอง พระ กร	กำไลมือ	ตวงน้ำมูรธาภิเศก	คาน้ำหรูปราคาแว่น
พระ อัมวงศ์	แหวน		มหาสมุทรานต์ แลส่ง
พระราช ถัญญกร	ตรา หลวง		กรานต์เดือน
ธาร พระ กร	ไม้เท้า	ทรง พระ สุบิน	ฝัน
	ไม้ดา		
พระ วัง รุ่ง	เปล	ชั้น พระ สุธารศ	ชั้น น้ำ เสงย
พระ อยู่		พระ สุธารศ	น้ำ เสงย
ทรง พระ ลำอาง	ทา แบ้ง	พระ สุธารศ ชา	น้ำ ชา
ทรง พระ สุกนย์	ทา กระจะ	พระ สุพรรณ ศรี	กระโถน เล็ก
ทรง เครื่อง	แต่ง ตัว	พระ สุพรรณราช	กระโถนใหญ่
	คัตม	พระ ตะพาบ	หม้อ น้ำ
พระ ฉาย	กระ จก	พระสุพรรณภาชน์	โต๊ะ กับเข้า
พระ สาย เสนียด	หวี		โต๊ะ ของ กิน
พระสาย วงเดือน		พระ เชนย	หมอน หุ่น
บรรทม	นอน	พระ ขนน	หมอนอิง
เข้า ที่		เสด็จ	ไป

ประพาศ	เที่ยวเล่น	พระราชธิดา	} ลูกหญิง
พระไปยิกา	ปู่ทวด ตาทวด	พระราชบุตร	
		พระราชกุมารี	
พระเปตมไวยิกา	ย่า	พระเจ้าลูกยาเธอ	ค่างดาง
พระไอยะกา	ปู่ ตา	พระนัดดา	หลาน คือ ลูกของลูก
พระไอยกี	} ยาย	พระภาคินีย	หลาน (คือบุตรของพี่ชาย น้องชายพี่หญิงน้องหญิง)
พระไวยิกา			
พระมาตุละ	ลุง	พระสัสสุระ	พ่อผัว
พระมาตุตานี	น้า	พระสัสสุ	แม่เมีย (แม่ยาย)
พระมาตุจฉา	น้า	ชามาดา	ลูกเขย
พระเชษฐา	พี่	พระสุนิสา	} สัก
พระอนุชา	} น้อง	พระสุนหา	
พระกนิษฐา			
กนิษฐาคินี	น้องหญิง	ทรงพระดำริห์	คิด
พระภคตา	พี่น้อง	ทรงพระราชนิพนธ์	คิดหนังสือบทกลอน
พระราชโอรส	} ลูกชาย	พระแท่น	เตียง
พระราชบุตร		พระยี่ภู่	ที่นอน
พระราชกุมาร			

ทอดที่	ปูเครื่อง ถาด		ถงพระ บังคนเบา	ปะสาวะ
พระแก้ว	}	คนโท	ชำระพระหัตถ์	ล้าง มือ
พระสุวรรณภิงคาร			ชำระพระบาท	ล้าง เท้า
ฉลอง พระหัตถ์	}	ระบวย	ประจวร พระโสทร	บวม
สุคนธ์, พาย ตักพระสุคนธ์,			ทุกวันนี้ ใช้ โสทร	บวม
ช้อนตักน้ำพระ สุคนธ์,			(จะเรียก ให้ถูก พระโสทร)	
ประจวรพระยอด	เป็น ผี			

ประจวรพระ	วายุ	}	เป็น คน	พระกระยาเสวย	เข้า กิน
	วาทา				ของ กิน

เสวยพระโอศถประจุ กิน ยาทุกเครื่อง ของ กินได้ภานแล้ว

ถงพระบังคน หนัก อุจจาระ

(หนึ่ง ของสิ่งใด ที่ จะต้อง กราบทูล พระกรุณา แม้เป็น คำขยาบ
คำชวนห้ามมิ ให้ กราบทูล ดัง คำเรียกว่า ผักบั้งหมา, แมว, นกกา, ชีเยียว
เป็น ต้น อย่าง นี้ อย่า กราบ บังคมทูล ถ้า จะ ต้อง กราบ ทูล ให้
ผู้คนอื่น ทูล ไป อย่าง อื่น แต่ พอเข้า พระไทย เหมือน หนึ่ง คือ)
ผัก บั้ง ให้ ว่า ผักทอดยอด ดอกสลิต ให้ ว่า ดอกจาว
ผัก ติบ ,, ผักสามหาง ดอกส่อนชู ,, ดอกส่อนกลั่น

ตอกยี่หุบ	ให้ว่า	คอกมณฑาขาว	ตอกชี้เหล็ก	ให้ว่า	คอกมุดเหล็ก
ผูกแวงโม	„	ผลอุกิต	คันทุงคอก	„	คันทนามรอบข้อ
ลูกตะดิงปลิง	„	ผลมุลมัย	ฟักทอง	„	ฟักเหลือง
ลูกอื่นน	„	ผลนางน	ตอกฟักทอง	„	ตอกฟักเหลือง
กล้วยกุก	„	กล้วยถัน	คันทำแย	„	คันทอนอกคูน
มะเขืออกห้าแพะ	„	มะเขือเฒ่า	ตอกถันทม	„	ว่าแต่ ถันทม
ถั่วอก	„	ถั่วแพะ	เถาหมามุ้ย	„	ว่าแต่ เถามุ้ย
เห็ดโคน	„	เห็ดปลวก	ผักปอด	„	ผักบับผาสะ
ปลาช่อน	„	ปลาแห้งสด	ผักปลาบ	„	ผักไผ่
ปลาสถิต	„	ปลาใบไม้	ผักอีวัน	„	ผักนางวัน
ปลาไหล	„	ปลายาว	ปลา ถันหมา	„	ปลาถันสุนัข
ปลาร้า	„	ปลาจระ	ปล่อยปลิง	„	ปล่อย ขัดลูก
ลูกหัวถึง	„	ผลคี่ชะวานร	คันทุดหมู	„	คันทูดกร
เต่า	„	จิตรจุต	คันทุดหมา	„	คันทูดสุนัข
คันทูชกา	„	คันทูมูกา	กล้วยไข่	„	กล้วยเบ็ดอกบาง
ลูกชีกา	„	ผลมูกา	แก้ใหม่ว่า กล้วย		พระ กระ }
ตอกทองกวาว	„	คอกปาริชาติ			
	„		ผัก กระเนต	„	ผัก รันชน

เปน ชี เรือน	ว่า	เปน โรค เรือน	หิว กระบือ	ว่า	คัสระ กระบือ
ใช้ ไก่	,,	ฟอง ไก่	บ้าน ชี หน	,,	บ้าน ชี โพน
สารพัด ใช้	,,	ฟอง	หิว ดำ โพง	,,	คัสระ ดำ โพง
ดูไม้ทุก อย่าง	,,	ผด	วัว	,,	โค
ของ ตาก แดง	,,	ผัด แดง	ควาย	,,	กระบือ
อึ้ง	,,	นาง อึ้ง	หมา	,,	สุนัข
ถ้า ช้าง, ม้า, โค, กระบือ,			แมว, สุนัข, นกกา,		เป็นต้น
ชีเยียว	ให้ว่า ภาษามุขหนักเบา				

อนึ่ง ให้รู้ประเพณี คำที่จะ กราบทูล ด้วย ช้าง ม้า } อย่า ทูลว่า ทิด

ว่าช้างหนึ่งสองช้าง ฤกว่าช้างเชือกหนึ่ง สองเชือก ก็ได้ ม้าหนึ่ง
สองม้า ฯลฯ ช้างสี่คอ ให้ทูลว่า ช้างนรการ ช้างแม่แปรง
ให้ว่าแม่หนัก ชายพาหญิงไป บอกแขก กัน ทำ ชำเรา ให้ว่า
โหมมหญิง หญิงมีบุตรในท้อง ให้ว่าหญิงมีครรภ์ ถ้าหญิง
สามีญ ออกทูล ให้ว่า คลอดบุตร ที่สูงสุด ให้ว่า ประสูติ หมอ
ทำแย ให้ว่า แพทย์ผดุงครรภ์

อนึ่ง ให้ระวัง คำผวน กลับ เป็น คำหยาบ มีอยู่หลาย คำ เจ็ด
กับตัว ยอ ควบ กัน ไม่ได้ เจ็ดอย่าง ให้ว่า เจ็ดประการ เจ็ดโยชน์
ให้ว่า ๒๘๐๐ เส้น คลองเจ็ดแยก ให้ว่า เจ็ดแคว ทางเจ็ดแยก
ให้ว่า ทางเจ็ดตำบล คำแปด ควบ กับ ตัว ทอ ไม่ได้ สวรรพัต
ศัพท์ ๘ ตัว ให้ว่า ๔ คู่ ไม่ ๘ ต้น ให้ว่า แปด ๘ ฤๅษี ๘ ตน
ให้ว่า ฤๅษี ๘ รูป

คำที่มีสระ ออก เหมือนคำว่า $\left. \begin{array}{l} \text{บอก} \\ \text{ทอก} \end{array} \right\} \text{เป็นต้น ควบ กับ ตัว } \left. \begin{array}{l} \text{ถอ} \\ \text{ทอ} \end{array} \right\}$
ไม่ได้ คำว่า ควร ควบ กับ ตัวย ไม่ ได้

นำที่ แด ตำแหน่ง ราชการ มหาเด็ก

๘๓

ข้อ พระราชบัญญัติ ข้อนี้ มีขึ้น เมื่อ ครั้ง พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช ดำเนิน ทั่วประเทศวัน ถ้า เสด็จ พระราช ดำเนิน ไป
ประทับที่ใด ๆ ก็ดี แม้ มหาเด็ก เจริญ เสด็จ พระเจ้า ลูกเธอ ห้าม อย่าให้
ซัก ชวน พระเจ้า ลูกเธอ ให้เสด็จ เทียว ไป ไกล พระเนตร พระกรรม แด เจริญ
เสด็จ กลับ ก่อน เปน อัน ชาติ ถ้า เปน ทาง ไกล จะ ทรง พระกรรม แด จะเสด็จ กลับ
แด จะเสด็จ มา เสด็จ เปน คั่น ก็ ให้ มหาเด็ก ผู้ เจริญ บอก หัว หมื่น นายเวร ให้
กราบ ทูล ถอด ก่อน ถ้า ทรง พระกรุณา โปรด ให้ เจริญ เสด็จ กลับ จึง เจริญ
เสด็จ กลับ มา อนึ่ง เมื่อ จะ รับ พระเจ้า ลูกเธอ ตาม เสด็จ ไป นั้น ห้าม อย่าให้
รับ คอ ฟี้ เลี้ยง แด ขำ หวด ข้าง ใน ให้เขา ส่ง ให้เค้า แก่ ก่อน จึง รับ อนึ่ง ห้าม อย่า
ให้พูด ซักชวน แด คบหา คั่น เคย กับ ฟี้ เลี้ยง แด ขำ หวด ข้าง ใน พระเจ้า ลูกเธอ
เป้น คั่น อนึ่ง ถึง จะ ทรง พระกัน แสง ถ้า ยัง ไม่ได้ ถอด แด ส่ง ให้เค้า แก่
ก่อน นั้น ห้าม อย่าให้ รับ เจริญ เสด็จ กลับ แด รับ มา เสด็จ เปน อัน ชาติ คง ไม่ผิด
ถึง มหันตโทษ คอก จึง จำ กำหนด ไว้ เทอญ แม้ มี พัง ขึ้น เจริญ เสด็จ กลับ
ไม่ได้ ให้ ถอด แด รับ คอ ฟี้ เลี้ยง แด ขำ หวด นั้น จะมี โทษ ถึง ต้อง รับ
พระราช อาชญา จำไว้ ณ คฤก เช่น อย่าง นายพิโนย ราชกิจ นาย สอน นาย กอน
นาย เอี่ยม นั้น เปน ตัวอย่าง

อนึ่ง ผู้ที่ ทำ ราชการ สนอง บำเรอ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว นั้น พึง มี กระ
ตัญญู แด ความ ซื่อ สติ สุจริต เปน หัว หน้า ให้ ประจบ ด้วย สติ แด บัญญา
ติรครอง รอบ รู้ ราชกิจ ต่าง ๆ ให้ รอบ คอบ ราชการ ทุก สิ่ง อย่า มักง่าย ดูเบา
เขาใจ ได้ พิเคราะห์ ไตร่ ครวญ จึง เติดยศ อย่า ใ้ บัญญา หยาบคาย มักง่าย ดูเบา
อย่า เขา หูตา คนอื่น มา ค้าง หูตา คนอย่า ระวัง เท็จ เทียมจริง อย่า ประวิง ราชกิจ จึง
เสีย ผิด เขา ชอบอย่า ทั้ง ระบอบ ทำ นุก เบา ราณ ทำ ราชการ จึง จะ เจริญ แด

อนึ่ง ให้ รู้จัก ตำแหน่ง ข้าราชการ ทั้งฝ่าย ทหาร พลเรือน คือ กระตา โหม
มหาตไทย จง ทั้ง ทุก หมู่ ทุก กรม แด ตำแหน่ง ข้าราชการ นั้น มี ยศถาบันตา
ศักดิ์ เป็นชั้น ตาม ลำดับ กัน ลง มา คือ สมเด็จ เจ้า พระยา เจ้า พระยา พระยา
เจ้า หมื่น พระ จมื่น หดองขุน จ่า ขุน หมื่น กำนัน พันพนาย

แต่ สมเด็จ เจ้า พระยา นั้น เป็น ตำแหน่ง ขุน นาง สูง ที่ สูง ใหญ่ ยิ่ง กว่า
อรรคมหา เสดนาธิบดี แด เสดนาธิบดี แด เสดนา บัด ทั้ง ปวง มี อิศริยศ ควร ชี เสียด
บัวงา กัน กอดค เจียด กระ มี พาน ทอง ใหญ่ เป็น เครื่อง ยศ ถัด ศักดิ์ นา ๓๐๐๐๐
บ้าง ๒๐๐๐๐ บ้าง

ตำแหน่งเจ้าพระยาเอกอุ เป็น ที่ สอง รอง สมเด็จเจ้า พระยา นั้น คือ ตำแหน่ง
เจ้า พระยา เสดนาบดีฝ่าย ทหาร คือ สมุห พระ กระตาโหม เสดนาบดีฝ่าย พลเรือน
คือ สมุห นายก มหาตไทย ท่าน เสดนาบดี ทั้ง ๒ นี้ มี ศักดิ์ นา ๓๐๐๐๐ เป็น ต้น etail
ของ ข้าราชการ ทุก หมู่ ทุก กรม ตำแหน่ง ถัด ลง ไป คือ เจ้า พระยา จตุสดมภ์
ทั้ง ๔ เวียง, วง, คตัง, นา, เวียง คือ เจ้า พระยา ยมราช เป็น อธิบดี กรม
นคร บาท ๑ วง คือ เจ้า พระยา ธรรมาธิกรณ เป็น อธิบดี ใน กรม วง ๑ คตัง คือ เจ้า
พระยา มหาโกษาธิบดี ผู้สำเร็จสิทธิขาด ราชการ กรมท่า แด ๑๒ พระ คตัง ด้วย
นา คือ เจ้า พระยา พดเทพ เป็น อธิบดี ใน กรม นา ๑ นี้ ศักดิ์ นา ๓๐๐๐๐ ทั้ง ๔
เจ้า พระยา เสดนาบดี สมุห พระ กระตาโหม ถือ ดวง ครา พระ คชสิทธิ์ ใหญ่ เจ้า พระยา
เสดนาบดี สมุห นายก ถือ ดวง ครา พระ ราชสิทธิ์ ใหญ่ เจ้า พระยา ยมราช ถือ ดวง
ครา พระ ยม ชี สิทธิ์ เจ้า พระยา ธรรมา ธิกรณ ถือ ดวง ครา พระ นนทการ เจ้า พระยา
มหาโกษาธิบดี ถือ ดวง ครา บัว แก้ว เจ้า พระยา พดเทพ ถือ ครา ๘ ดวง

เจ้า พระยา เสดนาบดี สมุห พระ กระ ตาโหม มี ตำแหน่ง รอง ลง มา คือ พระยา
สุร เสดนา กระตาโหม ฝ่าย เหนือ ถือ ดวง พระ คชสิทธิ์ น้อย พระยา เทพ ประชุม เป็น

น้ำที่แดตำแหน่งราชการ มหาตเล็ก

๘๕

ราช ปลัด ทูล ถอดอง พระยา ศรี เสด็จราช เปน กระดาโหมฝ่าย พัดพัง
 เจ้าพระยาเสนาบดีสมุหนายกมหาตไทยมีตำแหน่งรอง คือพระยามหาอำมาตย์มหาตไทย
 ฝ่ายเหนือ ถัดตรา พระ ราชสีห์น้อย พระยา ราช วรานุภต เปน ราช ปลัด ทูล ถอดอง
 พระยา จำแสน บดี เปน มหาตไทย ฝ่าย พัดพัง ๑ เจ้าพระยา กรมนคร บาท มี พระยา
 เพ็ชรธรรมา เปน ราช ปลัด ทูล ถอดอง พระยา เพ็ชร ปาณ เปน ปลัด นัง ค้าด พระยา
 อิน ทราชิบดี ถัดราช รอง เมือง กอง กระเวร ขวา พระเทพ ผดุง กอง กระเวร ซ้าย ๒
 เจ้า พระยา กรมวัง มี พระยา บำเรอภักดี เปน ราช ปลัด ทูล ถอดอง พระยา อนุ
 รัทราช มณฑิยร เปน ปลัด นัง ค้าด ๓ เจ้าพระยา ซึ่งเป็น อธิบดีในกรมท่า มี พระยา
 พิพัฒน์ โกษา เปน ราช ปลัด ทูล ถอดอง พระยา ราชานุประพันธ์ เปน ปลัด นัง ค้าด
 แด มี พระยา ไชยฤกษ์ ราช เสด็จรู้ เปน กรมท่า ซ้าย ว่า ฝ่าย จีน พระยา จุฬาราช มนตรี
 เปน กรม ท่า ขวา ว่า ฝ่าย แขนง เจ้าพระยา ซึ่งเป็นอธิบดีใน กรมนา มี พระยา ประชาธิพ
 บริบาล เปน ราช ปลัด ทูล ถอดอง พระยา อาหาร บริรักษ์ เปน ปลัด นัง ค้าด ซึ่ง
 ออก ชื่อ ไว้ นั คัดเอาที่ แด ตำแหน่ง ใหญ่ พอให้ รู้ ต้น เค้า ข้าราชการ ทนใน กรม
 หนึ่ง ๆ นั้น ตำแหน่ง ยัง มี อยู่ เปน อัน มาก จะ ใคร รู้ ให้ เตื่อยด จง ดู ใน ตำแหน่ง
 พระ หดอง ขุน หมื่น ศักดินา ทหาร พดเวื่อน นั้น เกิด

อนึ่ง ให้ รู้ จัก พระ คตัง ทั้ง ๑๒

๑ คตัง มหาสมบัตติ พระยา ราช ภักดี
 พระยา พิพิธ โภคโดยสรวรรย }

๒ คตัง สิ้น ค้า พระยา ศรี พิพัฒน์ รัตนราช
 พระ รัตนโกษา ๑
 พระ นานาพิธ ภาณี ๑ }

จาง วา

เจ้า กรม

๓ คณบดี วิเศษ	พระยา ราช ประสิทธิ์	เจ้า กรม
	หลวง ศรีเทพ ๓	
	หลวง ศรีทิพ ๓	ปลัด กรม
๔ คณบดี ใน ชำย	พระยา ราชไชยสงคราม บริรักษ์ ๓	เจ้า กรม
	จมน ราช ธนารักษ์ ๓	
		ปลัด กรม
๕ คณบดี ใน ขวา	พระยา สัมปตยาธิบาล ๓	เจ้า กรม
	จมน ราช นาคา ๓	
		ปลัด กรม
๖ คณบดี ราช การ	พระยา ราช สัมภา รากร ๓	เจ้า กรม
	หลวง อินทรโกษา ๓	
		ปลัด กรม
๗ คณบดี พیمان อาภาศ	หลวง รัตนรักษา ๓	เจ้า กรม
	ขุน ๓	
		ปลัด กรม
๘ คณบดี ไม้ จาก	หลวง ศรี คงยศ	เจ้า กรม
	ขุน ๓	
		ปลัด กรม
๙ คณบดี ธรรม พุทธ	หลวง มหามณเฑียร	เจ้า กรม
	ขุน ๓	
		ปลัด กรม
๑๐ คณบดี วง ไซย	หลวง พิสิทธิ์ สัมบัติ ๓	เจ้า กรม
	ขุน พิบูลย์ สัมบัติ ๓	
		ปลัด กรม
๑๑ คณบดี สุภราช	พระ ศรีวัช ภาสยานกิจ	เจ้า กรม
	จมน วิสุทธีสัมบัติ ๓	
	จมน รัตนโกษา ๓	ปลัด กรม

นำที่ แด่ ตำแหน่ง ราชการ มหาเด็ก

๘๗

ผู้จะทำ ราชการ ตลอด พระเดช } พระเจ้าอยู่หัว ใน กรม มหาเด็ก

จง ศึกษา ให้ รู้ จัก ตำแหน่ง } หวัง หมีน } หุ้ม แพร่ ต้น เชือก } แด ให้ รู้
 นาย เหว } หุ้ม แพร่ นาย ยาม }
 จำ }

จัก เหว ช้าย ชื่น }
 ขวา เหว แรม } แด ให้ รู้ ขนบ ขรรณ เนียม ราชการ ทั้ง ถ้อย คำ ที่ จะ กราบ
 บังคม ทูล พระ กรุณา เรียบ ให้ รู้ รอบ คอบ ครอบ ครน } จึ่ง จะ เอา ตัว รอด พ้น จาก
 ราช ภัย ได้ สดุดี แด } ขะ

ตำแหน่ง พระยา จาง วา มหาเด็ก เปน } ช้าย }
 แต่ ชื่อนี้ ไม่ คง ที่ ทรง เปลี่ยน
 ขวา }
 แปลง ไป ตาม พระราช อธิบาย ไศรย } ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ชื่อ พระยา จาง วา มหาเด็ก } พระยา จ้าง ภาคี่ } พระยา มนตรี
 สุริยวงษ์ ขวา } พระยา วรพงษ์ พิพัฒน์ ช้าย } ๖ } แล้ว ทรง เปลี่ยน อีก คู่ ๓ } พระยา สุรวงษ์
 ไวยวัฒน์ ขวา } พระยา บุรุษ รัตน ราช พรตภา ช้าย

หมีน } จมื่น สรรเพ็ชร ภาคี่ ๑ }
 หมีน } จมื่น ศรี สรรพัช ๑ }
 หมีน } จมื่น เตมอใจ ราช ๑ }
 หมีน } จมื่น ไวยวรนาถ ๑ }
 ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระจอม
 เกด้า เจ้าอยู่หัว } ทรง แปลง ต้น เปน
 เจ้าหมีน } ทั้ง ๔

นาย เหว มหาเด็ก ที่ คำ นอก } ๗ } เรียกว่า หดอง นาย ๔ } คือ

หดอง กักคี่ ๑ }
 หดอง สิทธิ ๑ }
 หดอง ฤทธิ ๑ }
 หดอง เสด ๑ }
 จำ ๔ } คือ
 จำยง ๑ }
 จำยวด ๑ }
 จำเรศ ๑ }
 จำรงค์ ๑ }

มหาต เล็ก หุ้มแพร นาย ยาม คั่น เชือก	๔ คือ ของเดิม	นาย กวด	๓
		นาย ชัน	๓
		นาย จัน มีชื่อ	๓
		นาย จิตร ไล่หน้	๓

พระบาท สมเด็จพระ จอมเกล้า เจ้าอยู่หัว		ทรง แปลง เป็น		
นาย	กวด ๓	คือ	นาย สนิท ๓	นาย พดพ่าย ๓
	ชัน ๓		นาย เฒ่าหน้ ๓	นาย พดพันธ์ ๓
	ฉัน ๓		นาย เฒ่าอาว ๓	นาย ไชยบรรพ์ ๓
	จิต ๓		นาย สัจจินดา ๓	นาย สรรพวิไชย ๓

ตำแหน่งเดิม มี ๓๒ นายเท่านี้

พระ บาท สมเด็จพระ จอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรง ตั้ง เดิม ขึ้น อีก ๘ นาย

คือ	นาย พิไชย ราช กิจ ๓	นาย ส่นอง ราช บรรหาร ๓
	นาย พินิต ราช การ ๓	
	นาย พิจาร สรรพกิจ ๓	
	นาย พิจิตร สรรพการ ๓	
		นาย เสนอ งาน ประภาศ ๓
		นาย บำเรอ บรม บาท ๓
		นาย บำรุง ราชบทมาต ๓

แต่ โปรด ให้ มี ตำแหน่ง นาย รอง ตาม ชื่อ หุ้มแพร ทั้ง ๒๐ นาย สมทบเข้า เสร

ตาม ชั่ว ทั้ง ๔ เสร
ขวา

อย่าง ขรรณ เนียม ราชการ กรม มหาต เล็ก ให้

เจ้า หมื่น สรรพเพชภักดี ๓
 เจ้า หมื่น ศรี สรรภัก ๓
 เจ้า หมื่น ไวยจวนาก ๓
 เจ้า หมื่น เสมอใจ ราช ๓

หน้าที่แต่ตำแหน่งราชการ มหาต เล็ก

๘๘

แต่ ทอดจ } ๕ ตั้ง สอน ว่า ก้าว มหาต เล็ก }
 ศักดิ์ ๓
 สิทธิ ๓
 ฤทธิ ๓
 เทช ๓

จำ
 หุ่น & พร
 เดว

ผู้ซึ่ง จะ ทำ ราช การ ของ พระเดช พระคุณ พระเจ้า อยู่ หัวโดย สุจริต ทั้ง ๕ เหว

เจ้าหมื่น สรรพเพช ภัคดี

ทอดจ ศักดิ์ นายเวร

จ่าย

นาย จัน มีชื่อ

นาย สนิท

นายไชยบรรค

เจ้า หมื่น เสมอใจราช

ทอดจ สิทธิ นายเวร

จ่ายจ

นาย จิตร เด่นห์

นาย สุจินดา

นาย พงพ่าย

๓ }
 ๓ } ๓ }
 ๓ }
 ๓ } ๓ }
 ๓ }
 ๓ } ๓ }
 ๓ }
 ๓ }
 ๓ }
 ๓ }

๓๒ คน เหว สมนม
 เข้า รวมกัน

ขวา	เจ้าหมื่นไวยวรนาถ	๓	๓	๖	๓๒ คน เวน สมทบ เข้าร่วม กัน
	หลวงฤทธิชัยเวร	๓			
	จำเริญ	๓			
ซ้าย	นาย กวด	๓	๓		
	นาย พงพันธ์	๓			
	นาย เดโชธวัช	๓			
	เจ้าหมื่น ศรีธรรมรักษ์	๓			
	หลวงเศรษฐายเวร	๓			
	จำเริญ	๓			
ซ้าย	นาย ชัน	๓	๓		
	นาย เต็มที่	๓			
	นายธรรมวิไชย	๓			

เวร เข้า ๒ วัน ออก ๒ วัน ขวา เวน เวร รับ ตั้ง ข้าง ชัน ซ้าย เวร รับ ตั้ง ข้าง แรม
ถ้า มีการ พระราช สงคราม หรือ ข้า ก็ ยก ต้อง เข้า มา ถึง ใน ขอบ ชัน ขเดิม
แต่ มี ที่ จะ เด็ด จั พระ ราช ดำเนิน ไป ประทับ แรม คู่หนึ่ง พระ พุทธ บาท
หรือ เมือง ดพบุรี เวลา ค่า ให้ เข้า มา นอน ประจำ ของ ทั้ง ๔ เวน

นาย กวด นาย ชัน มี ชื่อ ๒ นาย เครื่อง ร่วมกัน เป็น พนักงาน	พระแสง กนกหยัน	๓	๔ ถึง
	พระแสง กฤษ	๓	
	พระด้อม	๓	
	พระสุพรรณศรี	๓	
	พระลำอาง	๓	
	เครื่อง สรงพระภักตร์	๓	
	ผ้าเช็ดพระภักตร์	๓	
	พระสุคนธ์	๓	
	ฉลของพระบาท	๓	

นำที่แต่ตำแหน่งราชการ มหาตเด็ก

๕๑

นาย สนิท	๒ นาย พนักงาน ร่วม กัน เจริญ พระแสง	คาบ ค่าย ๑
นาย เต๋ห่อวูช		เรน ทอง ๑
		ซารพระกร ๑
		บัน ๑
นาย ไชย ขรรค์		ดาพ ยี่ บุน ๑
นาย พลพัน ๒	นาย พนักงาน ร่วม กัน เจริญ พระแสง	กระมี ๑
		นาค เพลิง ๑
		เด็ก ๑

นาย ชัน	๒ นาย	ชัน ตรง	พระ สุ่มรรณราช ๑
นาย พลพ่าย		ผ้าเช็ด พระเตโ	เครื่อง ดำหรับ ดง
พนักงาน ร่วม กัน เจริญ		พระ เต้า	พระ มัง คน ๑
		พระ โอสถ ซา	โถง พระ มังคน ๑
		พระ สุมรรค เย็น	สุร่าย ทองแดง ๑
		น้ำตรง ร้อน เย็น	หมาก รุก ดักกา ๑
		เครื่อง คาว	ถาด พระ ชุค ๑
		หวาน	พระ โอสถ สุ่ม ๑
		ผัก มขาม	พระ กัด้อง ๑
		พืชนี ทอง	
		แพร	

นาย จิตร	๒ นาย พนักงาน ร่วม กัน เจริญ	พระ แสง หอก ๑
นาย สรรพวิ ไชย		พระ แสง กัด้อง สดัด ๑
		พระ แสง ง้าว ซาร พระกร ๑
		พระ แสง ทวน ๑
		พระ แสง ธนู ๑
		พระ แสง เกาทัณฑ์ ๑
		พระ แสง กระสุน ๑

๗๐๑

		พระ ชัน มพรรษา พระ สุ่มรรณบัตร	๑
นาย สุจินดา	๒ นาย พนักงาน ร่วมกัน เชิญ	พระ ลำดวาคม	๑
นาย เส็นห์		พระ ราช ประดิษฐาน	๑
		พระ ศกรุต พิสมร	๑
		พระ สุ่มต กระตาด ณนวน	๑

เครื่อง ขวา หีบ หนังสือ พระที่นั่ง อยู่ใน ห้อง เครื่อง ขวา เป็น พนักงาน ขาว
เครื่อง ขวา เครื่อง ข้าย อยู่ใน ห้อง เครื่อง เป็น พนักงาน ขาว เครื่อง ข้าย

พระ สุ่มต	มี พระ อักษร	}	แด่ ดิน สอ	แก้ว	}	ใน ห้อง เครื่อง นั้น
	ไม่มีอักษร			เหล็ก		
	พระกาดานชนวน			คำ		

เป็น พนักงาน ขาว พระ สุ่มต เครื่อง นมัสการ แด่ ขลุ่ย ตรง ข้าง ใน สอ ออก มา

นั้น เป็น พนักงาน เหว รับ สิ่ง ได้รับ ถวาย แด่ เครื่อง ขอบ พระ หักถั สนม พลเรือน
รับ มา แต่ ท่าน ข้าง ใน มา สิ่ง ให้มหาตม เด็ก เหว รับ สิ่ง ถวาย ขอบ พระ หักถั แด้ว
สนม พลเรือน รับ ไปบูชา ถ้า มหาตม เด็ก จะ เข้า รับ เหว ให้ รับ แต่ เวลา บ่าย ๕ โมง

ให้	นาย เหว	}	ตรวจ ตรวจ เครื่อง ต่อ กัน	รับ ไว้ ให้ ครบ ตาม เครื่อง	ข้าย
	จำ				
	หุ้ม แพร				

แล้ว สืบถาม เขา ข้อ ราชการ	เก่า	}	ไว้ ให้ แจ้ง	ผู้ ซึ่ง ออก เหว ให้ นอก ข้อ
	ใหม่			

ราชการ แด่ สิ่ง เครื่อง ตาม ข้าย ขวา ต่อ กัน จึง ออก เหว ไป

แด่ ให้	หัว หมัน	}	คอย รับ สิ่ง แด่ ถวาย เครื่อง อย่า ให้ ขาด ได้	อนึ่ง มหาตม เด็ก
	นาย เหว			
	จำ			
	หุ้ม แพร			

หน้าที่แถมตำแหน่งราชการมหาเด็ก

๔๓

ยามค่ำ หุ้มแพร } คอยรับสั่ง แด คอยรับท่าน เก็บแก้วข้างใน ออกมาส่งเครื่อง
เดว

ยามดึกสว่างให้ หุ้มแพร } คอยรับสั่ง ยามรุ่งให้ หุ้มแพร } คอยรับสั่ง ข้างหน้า
เดว

แดอ่านตรวจถวาย นัยยามนั้นให้ชาวที่นั้ อยู่ด้วยทุกยาม ครั้นตีหุ้มยาม
ให้มหาเด็กเฝ้า ตั้งขี้ตักรับพวงด้วย แต่หุ้มหนึ่ง จนตี ๓๓ หุ้ม แดให้ผู้นั้ ยาม
คอยรับสั่ง ฟังปากเสียง แดเหตุการณั้ทั้งปวง แม้นเกิดเพลิง แดมีเหตุ

การณั้ที่สำคัญต่าง ๆ ขึ้น เมื่อใดให้กำหนด หุ้มไว้ ถ้าควรจะร้อง กราบ
ยาม

ทูล พระกรุณา ก็ให้ร้อง กราบ ทูล โดยเร็ว ถ้าเสด็จอยู่ข้างใน โถงอยู่จะกราบ
ทูลมิได้ ก็เร่งบอกเข้าไปตามเหตุให้ข้างใน กราบ ทูล แม้เสด็จออก
ประทับที่ใด ๆ ก็ดี มหาเด็กผู้ที่จะเฝ้า ทูลของ ขลุ่ พระบาทนั้น ให้เฝ้า
แต่หน้าพระที่นั่ง ขวาพระที่นั่ง ซ้ายพระที่นั่ง อย่าโถง อย่าโกธั้ ภาอไต้ยืน รับสั่ง
ห้ามอย่าให้เฝ้า โถงถึงพระที่นั่ง แดจะเฝ้ารับใช้สอยในที่เสด็จออกให้
ศถานด้วยศอก เฝ้าเป็นอันดับกัน ออกมาตามผู้ใหญ่ผู้น้อยอย่าให้ผู้น้อย
เฝ้าเกินหน้าผู้ใหญ่ ถ้าจะถวายเครื่อง แด พระแสง ให้ผู้น้อยส่งให้แก่ผู้ใหญ่
ถวาย อย่าให้ผู้น้อยส่ง ผู้ใหญ่ขึ้นไปถวายเอง จะเชิญเครื่อง แด พระแสง
รับต่อพระหัตถ์ก็ดี จะถวายก็ดี ให้จบคัมพะเขางานก่อนจึงรับจึงถวายเครื่อง
แด พระแสงทั้งปวง ถ้าจะเชิญเครื่อง แด พระแสงก็ดี ถึงที่ถับมิใช่หน้าพระที่นั่ง
ก็ให้เฝ้างานก่อนจึงเชิญ ถ้าจะเชิญพระแสงเข้าไปถวายก็ดี เชิญตามเสด็จ
แต่เสด็จก็ดี ห้ามอย่าให้ถับ คม ถับ ปดาย พระแสงเข้าไปต่อพระที่นั่ง
ถ้าจะเชิญพระแสง ดาวพระแสง กระบี่ตามเสด็จ ให้เชิญส่งมือให้

เอาลม ตง ไว้ข้าง ต่าง อย่า ให้ เจริญ มือ เดี่ยว พาด บ่า ตุ้ๆ คาพ ขุน นาง ถ้า จะ
เจริญ เครื่อของ แด ตามเสด็จ ใน ท้อง พระโรง แดที่อื่น ๆ ที่ จะ เสด็จ ออก มั่น
ปฐม ปฐม เสื่อ อยู่ ให้ คุณ เจ้า คณาน อย่า ให้ เติบ ถ้า ครบ ตั้ง ประการ ไต มิ ได้ เนิภาะ

ชื่อ ให้ หัวหมื่น รับสั่ง ถ้า หัวหมื่น มิ ได้ อยู่ ให้ นาย เหว รับสั่ง ถ้า นาย เหว } หัวหมื่น
จำ } มิ ได้

อยู่ ให้ หุ่น แพร รับสั่ง อย่า ให้ ผู้ น้อย รับ ตั้ง ดวง เกิน ผู้ใหญ่ เมื่อ ผู้ใหญ่ รับ
ตั้ง แล้ว จึง ให้ ผู้ น้อย ไป ตาม ราชการ มัน คำรั้ง จำเภาะ ให้ ผู้ใหญ่ ไป จึง ไป
ตาม รับ ตั้ง เกศ ถ้า แด ครบ เนิภาะ ออก ชื่อ ผู้ใด ก็ ให้ ผู้ นั้น รับ ตั้ง เกศ เมื่อ จะ
ออกไป นั้น ให้ กราบ ตง ๓ ที่ แด คณาน ถอย หลัง ออกไป จน พ้น ที่ เฝ้า แด ถวาย
บังคม อีก ๓ ที่ แด จึง จึง ไป ห้าม อย่า ให้ ยืน ขึ้น ที่ เฝ้า อนึ่ง เจ้า แก่ จะ มา ตั้ง
ราชการ ตั้ง ไต ให้ มหาต เล็ก จดหมาย ไว้ แด อ่าน ให้ เจ้า แก่ ฟัง ถ้า เจ้า แก่
ว่า ถูก ต้อง แล้ว ให้ พิเคราะห์ ดู ใน การ ที่ ตั้ง นั้น ถ้า เปน การ พระ ราช ทวัช
แด เนื้อ ความ ข้อ ใหญ่ ก็ ให้ กราบ ทูล พระ กรุณา ถดอง ก่อน จึง ตั้ง ไป ถ้า เปน
ราชการ เล็ก น้อย เม็ด เส็จ ก็ ให้ ตั้ง ชาว วัง ไป ตาม รับ ตั้ง ให้ จดหมาย ชื่อ

ชาว วัง }
นาย เหว มหาไทย } ไว้ ทุก ครั้ง ถ้า แด ทรง พระ กรุณา ตั้ง ให้ เรียก เงิน ทอง เปน
กลา โหม }

การ เร็ว ให้ มหาต เล็ก ไป เรียก เอา ตัว ชาว วัง ผู้ อยู่ เหว ไป เรียก เจ้า พนักงาน พระ
คตัง มหาสมบัต มา เฝ้า ถ้า ทรง พระ กรุณา พระ ราช ทาน เปน การ บุญ จดหมาย
รับ ตั้ง ๆ เหว ไป ให้ พระ คตัง ศุภราช ทำ ตรา ให้ ถ้า จะ พระ ราช ทาน ขำ ราชการ

นำ ที่ แด ตำแหน่ง ราช การ มหาตเล็ก

๗๕

ข้าง นำ ให้สั่ง เหว พระ คตัง วิเศษ ทำ ครา ให้ ถ้า จะ พระ ราช ทาน ข้าราชการ
ฝ่าย ใน ให้สั่ง เหว ให้ ชาว จัง ทำ ครา ให้ แก่ เจ้า พนักงาน พระ คตัง มหาสมบัติ ถึง จะ
ทรง พระ กรุณา ให้ เรียก สิ่ง ของ ใน พระ คตัง อื่น ๆ ทั้ง ปวง เปน การ เร็ว ก็ ให้ ทำ
เหมือน กัน อนึ่ง ห้าม มิ ให้ มหาต เล็ก เล็ก แหวก ม่าน มอง ดู ข้าง ใน แด คบ
หา พูตจา คู่ นเคย ด้วย ข้าง ใน เปน อัน ขาด ถ้า มหาต เล็ก จะ เข้า ไป ทอด พระ แสง
จ้าว ที่ ข้าง ใน นั้น ให้ ชาว ที่ กำกับ เข้า ไป ด้วย ทุก ครั้ง อย่า ให้ เข้า ไป แต่ ผู้เดียว

อนึ่ง ถ้า พระ แสง ดาพ
กระบี่ } ซึ่ง ทอด อยู่ ข้าง ใน นั้น เดือน ๑ สอง เดือน

แล้ว ให้ หัวหมื่น
นาย เหว
จำ
หุ้ม แพร } เชิญ พระ แสง คู่ ผลัด เข้า ไป กราบ ทูล พระ กรุณา ผลัด ออก มา ให้

เจ้า พนักงาน ข้าราชการ อนึ่ง หม้อ พระ สุธารค์ ชาว น้ำ เสดย เอา มาส่ง นั้น ให้ มหาต เล็ก
พนักงาน เทียบ ดู ดี แล้ว ให้ รับ ไว้ เอา ผ้า ชาว บิด ปาก ประทับ ครา ประจำ เต็ม
ไว้ เมื่อ เติม พระ เค้า แล้ว ให้ ประทับ ครา ประจำ เต็ม ไว้ ด้วย ถ้า คราว เรียก
พระ สุธารค์ จึง กระ ครา เป็ด อด ถู ออก แล้ว จึง ถวาย ถ้า และ พระ เจ้า อยู่ หัว จะ
ขึ้น ที่ เสดย ข้าง นำ ให้ มหาต เล็ก ซ้าย ขวา เชิญ เครื่อง ทอด ตาม ซ้าย ตาม ขวา แด
ถู ต้อง ตาม แบบ แล้ว ให้ จำ มา เขียน เปน แผน ที่ ไว้ จะได้ เปน อย่าง ทอด
เครื่อง แด พระ แสง ทูล เกด ๖ ถวาย ต่อ ไป (มี คำ แก่ เข้า มา ว่า ทุก วัน นี้ ไม่ ครบ
ดูๆ หนึ่ง แต่ ก่อน ผิด กับ อย่าง แต่ ก่อน ก็ ให้ มหาต เล็ก ผู้ มี บัญญา ผ่อน ผัน หา
แต่ ได้ ราชการ จึง จัก ชอบ แด เนื้อ ความ ว่า ไว้ ทั้ง นี้ จะได้ ดู แต่ ภาว เปน เถา จะ
ได้ ทำ ราช การ ผลของ พระ เศษ พระ คุณ ถิ่น ไป) อนึ่ง ถ้า บวก ฮาการ ส้ม เต๋จ

พระ ตั้ง ฆราช แด พระราชา คณะ อาพาธ แด พระ อาการ กรม พระ ราช วัช บวร ๓
 แด เจ้าต่าง กรม ประ ชวร แด อาการ วัช ราช การ บัวย บอก อาการ เข้า มา ให้
 กราบ ทูล พระ กรุณา เป็นเจ้า พนักงาน มหาเด็ก หุ้ม แพร ยาม กี่ ประจำ เวร
 รับ ไว้ ได้ กราบ ทูล ถ้า โปรด ให้ หมอ ไป รักษา หมอ บอก อาการ เข้า มา จึ่ง

กราบ ทูล	อนึ่ง ถ้า ยืน ฎีกา	มหาสงครามค์	} ปราคา	} ข้าง โขลง นำ ข้าง พลาย เดือน เข้า
		พระ ราชพิธี		
		จันทร		
		สุริย		
		ข้าง	} บัวย	
	น้ำ			

เพี้ยก แด ฎีกา ข้าง พ่อ ปลาย เชือก นั้น ให้ มหาเด็ก หุ้ม แพร ยาม คำ รับ ไว้ กราบ

ทูล พระ กรุณา	แต่ อาการ พระ ตั้ง ฆราช	พระ อาการ	กรม พระ ราชวัช	} แด
			เจ้าต่าง กรม	

ฎีกา	จันทร	} ปราคา นั้น	ให้ มหาเด็ก หุ้ม แพร ส่ง ให้	หัว หมื่น	} กราบ
				สุริย	
				จำ	

บังคม ทูล พระ กรุณา อนึ่ง ถ้า แด แด่ง ที่ บันทม แด ที่ เสด็จ ออก คำหนัก พลับ พดา

แห่ง ไต ๆ ก็ดี ให้ มหาเด็ก เชิญ พระแสง จ้าว ถ่วง ไป ทอด ที่ ทุก แห่ง

ถ้า จะ เสด็จ ทอด พระเนตร จับ เลื่อ ใน ที่ พ่อ ให้ มหาเด็ก พนักงาน เชิญ พระ

แสง	หอก กระบัง	} ไป ทอด ที่ พลับ พดา	แต่ พระ แสง หอก กระ บัง ให้ ทอด ผัก
	จ้าว		

จ้าว ให้ ถอด กระเม็ตไว้

จะ

ถ้า เสด็จ ไป ทอด พระเนตร จับ ข้าง ใน เพี้ยก

ให้ มหาเด็ก เชิญ เครื่อง

หน้าที่ แด่ตำแหน่ง ราชการ มหาต เล็ก

๙๗

ตาม เสด็จ ต้อง ทอด พระ แสง ที่ เสด็จ ออก ทอด พระ เนตร ด้วย อีก องค์ หนึ่ง ถ้า
 เปน ที่ ถ่อม กลาง บ้านนี้ เสด็จ ทรง ช้าง ไป ทอด พระ เนตร ได้ โขดง เข้า ที่ มั่น
 แด จัป ช้าง นั้น แม่น ทรง เครื่อง ประพาส ให้ มหาต เล็ก กอ ย รัป พระ แสง กระ มี
 ตาพ ครั้น ทรง รัต พระ องค์ แล้ว จึง ถวาย พระ แสง กัน หย่น ค่อง ทรง เครื่อง คัน พระ
 มาตา ฝรั่ง แล้ว จึง ให้ ถวาย พระ แสง คาบ สะเทย แด ถอด พระ บาท แด เครื่อง
 บน ช้าง พระ ที่ หนึ่ง นั้น

ให้ทอด	พระ ถ่อม หัด เจียต ๑	พระ ถ่อม ทอง ๑
	พระ สัพพรณ ศรี น้อย ๑	
	พชนี้ ๕	
	พชนี้ คำ จว ๑	
เครื่อง ชน ช้าง ตาม เสด็จ นั้น	หม้อ ถัง พระ บังคน ๑	พระ เค้า ๑
พระ แสง กระ สุน ๑		พระ สัพพรณ ราช ๑
พระ ตราบา เงิน ๑		พชนี้ ทอง ๑
พระ หีบ หนึ่ง ๑		พระ แสง หอก ๑
พระ บันได เครื่อง ๑		พระ แสง ทรง ๑

รวม ๓๐ องค์

อนึ่ง มี ที่ เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ทาง ชดมารก ทรง เรือ พระ ที่ หนึ่ง ศรี สักระ ถาก

พระ ที่ หนึ่ง กราบ ให้ มหาต เล็ก เวร เครื่อง ขวา เสิญ ถับ พระ หักก } กับ
 หีบ หนึ่ง

เงิน บาท ชั่ง หนึ่ง } ๓ ชั่ง มหาต เล็ก ชาว พระ ถ่มุค เครื่อง ช้าง
 สติง ชั่ง หนึ่ง
 เพลิง ชั่ง หนึ่ง

๕ มหาตเด็ก ใช้ เหว ได้ เชิญ พระแสง กระสุน พระ
 เชิญ พระเค้า ๑
 หม้อตงพระบังคน ๑
 กระดาน ชนิวน ๑
 สุ่ม ๑

โยธกขาว พระภุษา เชิญ กุญ พระภุษา ชาวแสง ได้เชิญ พระแสง จ้าว ลง ไป ทอด
 ใน เรือ พระที่นั่ง แด่ชาวแสง ป็น ได้เชิญ พระแสง ป็น ลง ทอด เรือ พระที่นั่ง

แด่ พระแสง ป็น ยาว ผูก กับเสา กัน ยา นอก ม่าน สั้น ทอด ข้าง พระยี่ภู่ ๑
 ขวา ๑
 ซ้าย ๑

ทอด ปาก นอก } ๓ เรือ พระที่นั่ง ทอด ไว้ อัครา นั้น ครั้น ถึง สิบ ห้า วัน ให้
 ไป ท้าย

มหาตเด็ก เดือน มอโชน ให้เชิญ พระแสง จ้าว ส่ง มา ชำระ อย่า ให้ มี ฤทธิ ได้
 ถ้า ข้าง ใน ลง เรือ พระที่นั่ง ตาม เสด็จ ด้วย ให้ หัก หมั้น นาย เหว ๆ รับ ตั้ง ลง นำ
 เรือ พระที่นั่ง กำกับ ชาวแสง ป็น ด้วย คนหนึ่ง แด่ ชาวแสง ป็น ให้ ถือ ปืน สำหรับ
 มือ แด่ กระสุน คอย ห้าม คำ สูง แด่ มหาตเด็ก นั้น ให้ เรียก ระวัง ทาง แด่ ทาง ว่าว
 เรือ ที่ ผู้นำ ผู้ตาม เสด็จ แด่ ข้าราชการ ซึ่ง เสด็จ ไป นั้น ไว้ ถ้า ครัด ตาม จะ
 ได้ กราบ ทูล พระกรุณา ให้ทราบ โดย เร็ว แต่ ระวัง ทาง นั้น ให้ กราบ ทูล ตาม ระวัง
 ทาง จน ถึง แด่ ให้ ระวัง ระวัง ดู ทัด ทาน ห้าม ปราบ อย่า ให้ เรือ นอก กระบวน

ปน แปลก ปดอม เข้า มา ได้ แด่ คน ที่ จะ ลง ท้าย เรือ พระที่นั่ง นั้น ๕ ขวา พระภุษาคณ ๑ } ให้
 หุ้ม แพร เวร ว่าง ๑

ตรวจ ครา เครื่อง ท้าย พระที่นั่ง แด่ คอย รับ ตั้ง ถวาย เครื่อง ถ้า เห็น ผู้คน คำ สูง
 ให้ ร้อง ห้าม ถ้า ร้อง ห้าม มิ พัง ให้ ยิง ด้วย กระสุน แด่ มหาตเด็ก จำ หุ้ม แพร
 เหว ซึ่ง ถ่วง ไป คอย รับ เสด็จ ให้ เรียก ทาง ว่าว ข้าราชการ ทั้ง ปวง ไว้ คอย

หน้าที่ แล ตำแหน่ง ราชการ มหาต เล็ก

๗๗

รับเสด็จ ถ้าข้างในมิได้ลงเรือพระที่นั่งด้วย ก็ให้หัวหมื่น นายเวร ๆ รับ
ตั้งลงหมอบหน้าที่นั่ง ให้หุ้มแพรเวร รับตั้งลงหน้าเรือ นอกมาน ถ้าทรงเรือ
พระที่นั่ง ก็งัดเบ็น ตันเบ็น คราว พยุหยาตรา นั้น มหาต เล็ก ชาว เครื่อง ขวา
เชิญ พระ ถ่อม กุดัน สุพรรณ ศรี ปาก แฉก ไป ทอด ข้าง พระ ที่นั่ง มหาต เล็ก เวร
ซ้ายเชิญ พระแสง หอก ขัตตุภุ เวร พระที่นั่ง ให้ มหาต เล็ก ชาว เครื่อง ซ้าย ขวา
เชิญ พาน พระ ชัน หมากรูเชิญ พระ เค้า หีบ หนังสือเชิญ หม้อ พระ บังคนเชิญ เครื่อง
ลง พระ บังคนเชิญ พระ สมุด กระดาน ชนวน ลง ข้าง ท้าย คัว ชาว เครื่อง ลง รักษา
ไปด้วย ให้หัวหมื่น นายเวร จำ หุ้มแพร ที่ จะลงเรือพระที่นั่ง นั้นจะต้อง บัง
กาย หุ้มเสื้อ ครอบ ใส่ พอก เกี้ยว ตาม บันดา คัดดี สบาย ตาม ตาม ตำแหน่ง หัวหมื่น
นายเวร นั้น ข้าง แคร่ คอย รับ ตั้ง แล ทูล ระวัง ทาง ถวาย เครื่อง ข้าง ละสอง คน
มหาต เล็ก จำ หุ้มแพร เดวเชิญ พระแสง ตาม เชน หอก ๔ คน นั้นตาม ตำแหน่ง เรือ
เบ็นแถว ตรง หน้า พระที่นั่ง ออกไป แลเชิญ พัดนี้ทอง แล พระแสง หอก ง่าม
พระแสง จ้าว อยู่ ท้าย แคร่ พระที่นั่ง ตาม ตำแหน่ง ครั้น ถึง ณวน ที่ ประทับ แล้ว
ถวาย พระแสง ถอด พระบาท แลเชิญ เครื่อง ตามเสด็จ มหาต เล็ก ซึ่ง ถ่วง ไป
รับเสด็จ นั้น ให้คอย รับ พระแสง แล ทรง เป็ดอง เครื่อง ถ่วง จึง ถวาย พระแสง
ถอด พระบาท ถ้าเสด็จ ไป จุก เทียน พรวรษา ให้มหาต เล็ก ลง หน้าเรือ พระที่นั่ง
เชิญ เครื่อง นมัสการ ชาว แสงเชิญ หน้า เพลิง เหล็ก เพลิง ลง หน้าเรือ ไปด้วย
ครั้น เสด็จ ถึง วัด ทรง นมัสการ แล้ว ให้มหาต เล็ก ถวาย เหล็ก เพลิง ครั้น ทรง
แล้ว เอา เทียน ใส่ กระโถมเงิน เลี้ยง เพลิง ไป ถวาย วัดที่ ๒ ที่ ๓ ต่อ ไป
อนึ่ง ถ้า คั้ง การ พระราชพิธี คั้ง เครื่อง นั้น ให้มหาต เล็ก ชาว เครื่อง ซ้าย
เชิญ พระ เค้า เบญจครรภ กับ พนักงาน รับ พาน พระ ชันมพรวรษา พระสุพรรณบัตร ต่อ

เจ้าแก้ว ไป คัง เกณฑ์ มหาเด็ก เผ่า กว่าจะ เด็ก การ พระ ราชนิพรี

อนึ่ง ถ้า เชิญ พระ บรม ศพ ไป พระ เมรุ ให้ มหาเด็ก มุ่ง ส้มปັก ถาย

หุ้ม เลื้อย ครุย สวม พก เกี้ยว เชิญ พระ แด่ ให้ พระ บรม ศพ แห่ หน้า เชิญ

	หอก	นาราย ทรง ศร	} ๒ {				
		ดำ แก้ว					
พระ แด่	ดาบ	เชื่อย		} ๒ {	๔ องค์ เชิญตามพระ แด่	หอก ง่าม	} ๒ องค์
		เขน				ง้าว	

แด่ ให้ เลี้ยง หัว หมัน นาย เวร จำ หุ้ม แพร เดอ มุ่ง ส้มปັก ถาย หุ้ม เลื้อย ครุย

สวม พก ถาย ดาบ ตาม ตำแหน่ง	พระ แด่ เชิญ แห่ หน้า นั้น พระ แด่	เชน	} ๓ {	พระ
		ดาบ เชื่อย ๓		
		หอก ขวา ๓		

แด่ ตาม เลี้ยง นั้น พระ แด่	} แด่ มหาเด็ก เชิญ พระ สวม กุดัน สุพรรณศรี
ง้าว	

ประทับ พดอย แด่ เครื่อง ทั้ง ปวง ตาม เลี้ยง นั้น ครั้น ถึง พระ เมรุ แด่ ถ้า เลี้ยง อยู่
พดัย พดัย ที่ ข้าง หน้า ให้ มหาเด็ก เผ่า คอย รับ สิ่ง ใช้ สอย แด่ ถาย เขา
จำนวน พระ องค์ สดับ ปกรณ์ มาก น้อย เท่าไร ให้ รู้ ได้ แม้ คำ รัด ถาย จะ ได้
ถาย บังคม ทูล ถ้า จะ ถวาย พระ เพลิง พระ บรม ศพ ครั้น เมื่อ พระ โภษ แด่ ให้
มหาเด็ก ถวาย เครื่อง ชำระ มพร้าว แก้ว ดี พระ ทนต์ น้ำ ชม้น น้ำ มะกรูด ส้มป่อย
สนม รับ ค่อ ข้าง ใน มา ส่ง ให้ มหาเด็ก ถวาย แด่ เครื่อง ชำระ พระ หัตถ์ นั้น
มหาเด็ก รับ ค่อ เจ้าแก้ว มา ถวาย แด่ มหาเด็ก ถวาย หน้า เพลิง เหล็ก เพลิง
แด่ เทียน นดอก พระ หัตถ์ จุก เพลิง นั้น หมัน เทวาทิพย์ เบิก มา ส่ง ครั้น ทรง เหล็ก
เพลิง ดิด แด่ สนม ได้ ถวาย ไฉ้ เชื้อ เพลิง ชุบ น้ำ มัน พิมเสน ให้ ทรง จุก เพลิง

หน้า ที่ แด ตำแหน่ง ราช การ มหาต เล็ก

๑๐๑

ก่อน จันทน์ แด รูป ด้วย แด เทียน เพลิง นั้น ตั้ง ให้หมื่น เทวาทิตย์ ได้ โคม เคียง เพลิง
ไป ถวาย ส้มเค็ญ พระ สังฆราช จด ดอกไม้ เพลิง เวธาคำ ครั้น รุ่ง ขึ้น เสด็จ ไป
ดับ เพลิง เก็บ พระ ธรรม อัฐิ นั้น เครื่อง พระ สุนทร น้ำ มกรูด ส้ม บ่อย พนังงาน สนม
พล เรือน น้ำหอม พนังงาน สยมพร รับ มา แด แก้ว แก้ว ตั้ง ให้มหาต เล็ก ถวาย ครั้น
แจ้ง พระ รูป แล้ว พระ สังฆ สดับ ปกรณ์ มาก น้อย เท่า ไ้ ให้เรียก หาง ว่า
ที่ สังฆ กวี มา ไว้ แม้น คริสต์ งาม จะ ได้ กราบ ทูล ให้ทัน พระ กระแส ขั้วราชการ
ทั้ง นี้ ให้ผู้ ที่ จะ ทำ ราช การ ถอดอง พระ เศษ พระ คุณ พิเคราะห์ สังเกต กำหนด จำไว้
พอ เปน ราว ราช การ เทอญ

ราว ผึ่ง ทรง พระภักตร์ หีบ ผ้า ทรง พระ ภักตร์ ถาด ทอง ทรง พระ ภักตร์
หม้อ พระ สุนทร ศ์ เงิน กระซอน กรอง พระ สุนทร ศ์ ด้วย พาน ผ้า เช็ด พระ หัตถ์
เชิง เทียน ข้าง ที่ เทียน รูป นมัสการ พาน เครื่อง ทอง น้อย ม้า ค่อม ตั้ง เครื่อง
นมัสการ ชั้น ถัด ค่อม คืบ เทียน ๓๕ เครื่อง ถง เรือ พระ ที่ นั่ง รอง พระ
ทรง ขนิม ทรง พระภักตร์ พระ เต้า สุนทร ศ์ ด้วย พระ ถ่มมี ผ้า เช็ด
พระ โอฐ
หัตถ์ พระ สุนทรณ ศรี พระ สุนทรณราช พาน ทอง ใต้ นาฬิกา ฝรั่ง

ประดับ เพ็ชร พระ กล้อง ทรง นิตถ์ พระ โอสถ พาน พระ ดลับ ใต้ พระ โอสถ แดง เชิง
เทียน ข้าง ที่ ค่อม คืบ เทียน ถอดอง พระ บาท พระ แสง ดาพ พระ แสง กระ สุน ถง กำมหยี่
ใต้ ถง กระ สุน พาน ทอง ใต้ ทรง ดม เทียน ทรง ถม พระ โอสถ พระ หีบ
จันปฐ ใต้ รูป หีบ กระ ดาข ใต้ รูป กระแจะ พาน พระ ชด หม้อ ถง พระ มังคน
พระ แสง จามรี พันธ์ พระ กล้อง ถ้อง ถาด ทอง วาง เข็ม ฝรั่ง พระ เต้า ขนิม ทก
ถง พระ แสง ดาพ ผ้า ขี ผึ่ง ชั้น ใต้ ผ้า ตรีบ พระ องค์ พระ มิน โดใหญ่ น้อย พระ สมุท

เปด้า กระตวยไทย ดินสอ } ทอง } เรือนำ
 หิน } หาง ว่าว เรือตาม } ถ้าเสด็จ ไปวัด เขียว
 ระยะทาง

เครื่อง นมัสการ ไป ด้วย ถ้าเสด็จ ไป ประทาน เพลิง เขียว เครื่อง ษมนาค เพลิง
 ไป ด้วย เครื่อง หน้าเรือ พระที่นั่ง

ถาด พระ ศุภารศชา พระ ศุภารศ ร้อน พาน ชุบ สรงจับ สรง ชัน สรง สมนาน
 พาน ผ้าสัพระ องค์ พานเครื่อง ถง พระบังคน ไม้ นึ่งงา กระสุน ขาวแดง
 กุญแจแดงใส่ ถูกระสุน กุญแจ หักถ่าน พระกำแก้ว ใน ใส่ใบชา พระชุด ชุด
 คีม คีบ ถ่าน กระ ขอน กรอง พระ ศุภารศ กุญแจเหล็ก เพลิง มีปุย อังพดม หม้อ
 พระ ศุภารศ เงิน อัดเคาสุ่ม เพลิง ตราประจำลับ พระ กระดาน

ถาด เงิน ใส่เงิน บาท ชั่งหนึ่ง } ชั่งสิบคำถึง พระกาชำระ พระศุภวรรณ

ทอง ขาว พาน ผ้าเช็ด พระ

หักดีสี่พระ องค์ ไม้ธาร พระกร ผ้าสัฝั่ง พระ กระดาน ชนวน โคม แก้ว เทียน
 สำหรับโคม เครื่อง ท้ายเรือ พระที่นั่ง อันนี้กำหนดเครื่อง ถง เรือ พระที่นั่ง

อนึ่ง ถ้า ดำรัส ตั้ง ให้เจ้า จอม อยู่งาน ออกมา ตั้ง ราชการ อย่าให้มหาเด็ก รับ คำ
 ตั้ง ให้เรียก ขาว วงที่แก่ ๆ มา รับคำ ท่าน จึงจะ ชอบ ห้าม อย่าให้ พูลจา
 ด้วย ผู้หญิง ข้างใน ที่ ห้ามเป็น อัน ขาด ที่เดียว

ขาว วง ให้ ยืน ตั้ง จน ตั้ง ขั้ว ราชการ แล้วจึง นั่ง พุด